

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра іспанської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства

на тему:

**“СОМАТИЧНІ КОМПОНЕНТИ В МЕТАФОРАХ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ
ТРАГЕДІЙ КЛАСИЧНОЇ ДОБИ ТА ЇХНІ УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ”**

Студентки групи Ммлгр04-23

спеціальність 035 Філологія

спеціалізація 035.081 Новогрецька мова і
література (переклад включно)

освітньо-професійна програма

Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії
та міжкультурна комунікація (новогрецька
мова і друга іноземна мова)

Гордієнко Ольги Іванівни

Науковий керівник:

доктор філософії,

Романенко О. П.

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Залєснова О. В.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ТРАГЕДІЙ КЛАСИЧНОЇ ДОБИ.....	6
1.1 Давньогрецька трагедія класичної доби: історіографія літературного жанру, характеристика, класифікація та специфіка творів.....	6
1.2 Вживання метафори у давньогрецьких трагедіях.....	17
1.3 Дослідження соматичних компонентів у метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби.....	27
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СОМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ В МЕТАФОРАХ ТРАГЕДІЙ КЛАСИЧНОЇ ДОБИ У НОВОГРЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	35
2.1. Особливості відтворення соматичних компонентів в метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби у новогрецькій мові.....	35
2.2. Особливості відтворення соматичних компонентів в метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби в українській мові.....	53
2.3. Схожі та відмінні риси у відтворенні соматичних компонентів в метафорах у новогрецькій та українській мовах.....	64
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	67
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	70
РЕЗЮМЕ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77

ВСТУП

Магістерське дослідження присвячено вивченню та дослідженню соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях класичної доби на матеріалах їхніх перекладів новогрецькою та українською мовами.

Актуальність теми зумовлена недостатнім вивченням та аналізом соматичних метафор у трагедіях Давньої Греції.

Метою дослідження є вивчення та аналіз використання соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях у перекладі новогрецькою та українською мовами. Дослідження семантики соматичних метафор драматичних творів є основою для знаходження зв'язку між письмовими творами драматургів Давньої Греції та концептами суспільства в архаїчні часи.

Серед **завдань дослідження** є аналіз специфіки давньогрецької трагедії класичних часів; класифікація метафори, як художнього засобу; визначення різних функцій метафоричних виразів соматичного характеру в літературі; порівняльний аналіз соматичних метафор перекладів давньогрецьких трагедій новогрецькою та українською мовами, виявлення способів інтерпретації концептів при перекладі з новогрецької мови на українську.

Об'єктом дослідження є давньогрецькі трагедії класичної доби в перекладі новогрецькою та українською мовами. Для здійснення компаративного аналізу метафоричних фразем з соматичними елементами у давньогрецьких трагедіях класичної доби (на матеріалах перекладів українською та новогрецькою мовами) взято трагедії “Антигона” Софокла, “Медея” Евріпіда та “Цар-Едіп” Софокла.

Предметом дослідження є соматичні компоненти в метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби на матеріалах перекладу цих трагедій новогрецькою та українською мовами.

Для забезпечення достовірності отриманих результатів і висновків було визначено декілька **методів дослідження**. Метод дескриптивного аналізу використано задля

чіткого опису та характеристики таких явищ, як трагедія в літературі та метафора у мові. Структурно-семантичний аналіз застосовано для виокремлення способів використання соматизмів у різних контекстах та концептах. Метод порівняльного аналізу тексту та метод кількісних підрахунків проведено з метою порівняння використаних соматичних фразем у текстах давньогрецьких трагедій новогрецькою та українською мовами.

Детальне дослідження соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях класичної доби стають джерелом для виявлення нових аспектів, елементів та концептів культурного життя еллінів Давньої Греції, що є **науковою новизною одержаних результатів**. Зокрема, у перекладі текстів трагедій це проявляється у семантичних розбіжностях соматичних метафор, виокремленні перекладацьких трансформацій та адаптацій, виявлення лексичних та семантичних розбіжностей. Це акцентує комплексність та багатогранність дискурсу давньогрецької літератури.

Практичне значення дослідження: полягає у використанні його результатів у загальній теорії перекладу, лексикології новогрецької та української мов.

Апробація. Результати дослідження було представлено на II Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції “Полілог мов і культур в освітньо-науковому просторі” 17 травня 2024 року у режимі онлайн.

Публікації, у яких висвітлювалися результати досліджень: “Соматичні фразеологічні одиниці новогрецької мови та їхні українські відповідники на основі давньогрецьких трагедій класичної доби” - матеріали міжнародної науково-практичної конференції “AD ORBEM PER LINGUAS. ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ. Семіотика української незламності: мова, освіта, дискурс”, Київ, Видавничий центр КНЛУ 2024, с. 79.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, двох списків використаних джерел, двох додатків та резюме. У вступі обґрунтовується актуальність наукової роботи, визначається її новизна, сформульовано головну мету дослідження, завдання, його

предмет та об'єкт. Також вказуються методи лінгвістичного аналізу, які були використані для досягнення практичної мети наукової роботи. У Розділі 1 визначається теоретичне підґрунтя дослідження, містяться посилання на праці інших науковців, які розглядали цю проблему. Одним із завдань у Розділі 1 є виокремлення ключових питань та типів наукової проблеми. Здійснено характеристику головних термінів дослідження та ґрунтовний розгляд праць інших дослідників обраної проблеми. У Розділі 2 аналізуються соматичні метафори у давньогрецьких трагедіях класичної доби “Антигона” Софокла, “Медея” Евріпіда та “Цар-Едіп” Софокла. Здійснюється їх порівняльний аналіз на матеріалах давньогрецьких трагедій новогрецькою та українською мовами.

До роботи додаються: висновок наукового керівника, висновок кафедри романської і новогрецької філології та перекладу, рецензія на кваліфікаційну роботу.

ΡΟΖΔΛ 1. ΤΕΟΡΕΤΙΚΟ-ΜΕΤΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΖΑΣΑΔΗ ΔΟΣΛΙΔΖΕΝΝΗ ΔΑΒΝΗΟΓΡΕΥΚΗ ΤΡΑΓΕΔΙΩ ΚΛΑΣΙΚΗΟΗ ΔΟΒΗ

1.1 Δαβνηογρευκα τραγεδια κλασικηοη δοβη: ιστοριογραφια λιτερатурного жанру, χαρακτηριστικα, κλασифικακια та специфика творив

Δαβνηογρευκα τραγεδια κλασικηοη δοβη не є новим предметом для доσליδження. Δαβνηογреυки трагедии доσליδзують з лiнгвiстичного, фiлософського, культуролоγiчного, iсторичного, театрального, соцiолоγiчного, психолоγiчного аспектив, тощо. Вагомий внесок у вивчення давньογρευких трагедий κλασικηοη δοβη зробили такi вчени, як: Мартiн Вест, Бернард Нокс, Ульрих фон Вiламовiц-Меллендорф, Гiлберт Мюррей, Ернст Роберт Курциус тощо. У своїх працях вони доσлиδзують широкий спектр тем, включаючи не лише лiнгвiстичний, а й iсторичний контекст таких творив.

Бiльшiсть доσлиδνικiв погоджуютьсЯ з наступним визначенням поняття трагедии: “Трагедия – драматичний твiр, в якому показано головного героя в таких обставинах, що ведуть його до загибелi або до катастрофи” [1, с. 5].

У словниках синонимiв української мови знаходимо такi еквiваленти до слова “трагедия”, як: “нещастЯ, лихο, бiда, горе, напастЬ, драма, тощо” [4].

Зазначимо тлумачення термiну “трагедия” за греυким тлумачним словником Бабiньютiса «ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΜΕ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ» ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ:

τραγωδiα (η)

1. θεατρικό έργο, το οποίο συνδύαζε κατά την αρχαιότητα την ποιητικό έμμετρο λόγο, τη μουσική και την όρχηση και αναπαριστώντας σκηνές από την ίδια τη ζωή και εσωτερικές συγκρούσεις των ανθρώπων, προκαλούσε στην ψυχή των θεατών τον φόβο και τον οίκτο για τη μοίρα των ηρώων: οι τραγωδιές του Αισχύλου / του Ευριπίδη

2. το θεατρικό είδος που περιλαμβάνει τέτοια έργα: το θέατρό μας θ' ανεβάσει ~|| δή/.ωσε ότι θα παίξει - 3. (στα νεότερα χρόνια) θεατρικό έργο με δραματική υπόθεση αντ. κωμωδία (συνεκδ.) συμβάν που προκαλεί λύπη και οίκτο για τους αναξιοπαθόντες: αεροπορική / ναυτική / οικογενειακή ~ ΣΥΝ. δράμα. [7, с. 1784-1785]

Знання про етапи та періоди розвитку сформованого на сьогодні жанру літератури є корисним для того, аби відповісти на питання “Яким чином трагедія набула тої форми, яку ми знаємо зараз?”. Традиційно колискою цього жанру прийнято вважати Давню Грецію. Вона пройшла довготривалий шлях процесу та траєкторії розвитку. Як зазначають Іан С. Сторей та Арлін Аллан: “Історія західної драми починається у середині шостого століття в Афінах. Вищий період грецької драми триває з шостого до середини третього століття, з особливою увагою до п'ятого століття, коли була написана більшість п'єс, які ми маємо в наявності сьогодні” [6, с. 1].

Як зазначають автори досліджень античної літератури, в подальшому народ Давньої Греції починає шукати шляхи вшановування богів, власних традицій через ритуальні пісні. Таким чином починає розвиватися трагедія. Аспект появи давньогрецьких трагедій вивчали С. Л. Утченко та Д. П. Каллістов, стверджуючи, що історія розвитку цього жанру починається з ритуальних обрядів та церемоній на честь бога Діоніса [9, с. 35].

Такі пісні та обряди в подальшому стали “зародком” театру, проте, “діонісії”, а пізніше і трагедії були першими відбитками світогляду античних греків, де “хор був виразником поглядів суспільства на явища життя, що відображались у п'єсі” [6, с. 5].

Варто зазначити, що саме слово “трагедія” походить від грецького τραγωδία, від τραγός – козел і ᾠδή – пісня\ода [5, с. 770]. Традиційно вважають, що спочатку цей термін вживався на позначення ритуальних пісень. Відбувалися чисельні

процесії та виступи хорів. Дослідники, що вивчали перші форми трагедій зазначають, що такий хор складався з 50 осіб, що називались “хоревти” [1, с. 6].

У своїх дослідженнях вітчизняні та зарубіжні науковці вбачають важливість окреслення та характеристики сюжетів перших трагедій, аби виокремити витoki драматичного мистецтва у Греції, зрозуміти суспільно-політичний, та культурний аспекти. Літературознавці зазначають, що згодом автори почали використовувати сюжетні лінії й інших міфів [7].

Аристотель також стверджує, - “сюжет” (mythos) – це “все”, тобто основний чинник написання хорошої трагедії за мірками давньогрецького філософа та засновника логіки (eng. “plot” (mythos) is king), - Іан С. Сторей та Ерлін Аллан [6, с. 72].

Одним із найвпливовіших джерел ранньої історії трагедії, до яких ми можемо звернутися, є Аристотель. Він приводить низку тверджень про те, яким чином розвивалася драма. Засновник Лікею дає контрадикторні, протирічні одне одному показання щодо трагедії та її історії виникнення. Згадаймо лише його добре відоме твердження, про те, що витoki трагедії пов'язані “з тими, хто започаткував дифірамби” [6, с. 75].

Справжнім проривом та початком створення демократії, влади й підвладних став період, коли літератори почали освітлювати у трагедіях питання та проблеми життя цілого соціуму, піднімати важливі теми, що хвилювали суспільство, створювали моральні засади існування людства, намагались передати нові ідеї, розглядаючи письмо, як одне з основних інструментів досягнення таких цілей. [1, с. 6]

Як зазначає В. А. Потульніцький: “Найбільш актуальні і хвилюючі людей проблеми знаходили свій вираз в образах, що створили великі драматурги Есхіл, Софокл і Евріпід. Вони брали свої сюжети з міфів та героїчного епосу, обираючи ті епізоди, у яких особливо гостро постають питання: що є людина, який сенс

життя, як має функціонувати суспільство? Кожне з цих імен відображає три основні етапи історії афінської демократії”. В літературі ці драматурги вважаються корифеями трагедії, як жанру.

Саме трагедії Есхіла, Софокла та Евріпіда мають великий інтерес для вивчення та їх аналізу. Сьогодні Есхіла вважають батьком трагедії, а Софокла та Евріпіда часто називають “фундаментом” літератури Давньої Греції: саме вони були поетами та сучасниками створення і становлення афінської демократичної держави на різних етапах [1, с. 5].

Батьком трагедії Есхіла (525 - 456 рр. до н.е.) називають заслужено. Говорячи про його творчість, видатним він вважається ще й тому, що створив образи свободи і волі, що й по сьогодні є одними з найголовніших цінностей грецького народу [1, с. 6].

Історіософія (релігійно-філософські чи філософсько-ірраціонально-містичні уявлення про історичний процес та відповідні теоретичні схеми розвитку такого процесу і способи теоретизування) Есхіла, що закладена у його трагедіях, найбільш виразно показана читачеві у трагедії “Перси”. Ця трагедія пронизана авторською вірою у перемогу Еллади, що мала б стати по-справжньому вільною у боротьбі з не рівним собі суперником, з великою та рабовласницькою Персією. [7, с. 1]; [1, с. 6].

Іншими підставами для лінгвістичного та літературного сприймання Есхіла батьком трагедії були його новаторство у введенні різних прийомів, що стали надбаннями драматургів нових часів (наприклад: трагічне мовчання, прийоми контрасту, трагічної іронії). Ця точка зору підтримується й дослідниками давньогрецьких трагедій Іаном С. Сторей та Арлен Алланом [1, с. 7].

Іншим абсолютним генієм у літературі Давньої Греції прийнято вважати Софокла (496-406 рр. до н.е.). Якщо Софокла одночасно порівнювати з його попередником Есхілом, а також із його наступником, - Евріпідом, саме Софокла

визнають, як найвизначнішого майстра у створенні та композиції трагедій. Протягом того часу, як він творив, йому вдалося довести форму трагедії “до ідеалу”, внести абсолютно нові наративи, глибші сенси, додати до своїх творів нові концепції, свіжі ідеї, відповідати новим запитам тогочасного суспільства та викликам, що ставали перед його творчістю.

Перераховуючи те нове від Софокла, помічаємо: відхід від монументальності персонажів, їх наближення до сучасної на той час людини. Як наслідок –духовно глибокі та чуттєві образи постають у трагедіях Софокла. Окрім цього, науковці приписують заслугу створення третього актора на сцені. У результаті виділяють можливість створювати цікавіші діалоги, що створюють місце для появи аналізу, конфліктів, нових поглядів на існуючі проблеми чи ситуації. На це звертав увагу і Арістотель у своїй “Поетиці” [1, с. 9].

Така точка зору на трагедії Софокла підтримується Б. Ноксом, Е. Фолей, С. Голдхіл, Ч. Сегал, тощо.

Наступним і останнім прикладом кульмінаційного розвитку трагедії Давньої Греції був Евріпід. Дослідники його творів акцентують увагу на тому, що вони різко відрізняються від його попередників за мотивом, складом і ідеями, що ніс автор через свої твори до людей. Це була епоха глибокого занепаду та кризових моментів демократії в Давній Греції. Таким чином, в його текстах ми помічаємо саме ті явища, що були спричинені кризою ідеології, суспільно-політичних правил, моральних цінностей та етичних норм. І хоча його ідеї та переконання не були зрозумілі сучасникам, він все одно тримався своїх поглядів [10], [1, с. 9-10].

Як зазначає В. А. Потульницький, він писав простою мовою, для людей; завжди будував свою трагедію життєво-виправданою та умотивованою. Таким чином сьогодні його називають батьком психологічної драми, тим, хто показував людей “такими, які вони є”, а не «такими, якими вони мусять бути» [1, с. 9].

Поява трагедій не лише була умотивована задоволенням мистецьких потреб її авторів. Вона також, з абсолютною точністю можна сказати, стала першим кроком до формування світогляду античного еліта як і в материковій Греції, так і в українських Криму і Північному Причорномор'ї. [6, с. 11].

Вважається, що саме трагедії були одними з ключових факторів впливу на соціум, інструментом широкого впливу на маси. Така думка легко підтверджується фактом наявності широкої аудиторії у театрах Давньої Греції, що уможливило варіант проголошення різних ідей з їх сцен. Серед конкретних трагедій у даному контексті варто згадати трагедію «Медея» Евріпіда, де постає питання про положення жінки у суспільстві, її роль та межі відповідальності. Конфлікт соціальних норм та власних бажань безсумнівно міг породжувати гарячі дискусії афінян. Іншим доречним прикладом стає давньогрецька трагедія «Перси» того ж драматурга (Есхіла). Цей твір зорієнтований на розкриття та усталення ідей патріотизму до Афінського полісу.

Отже, говорячи про трагедію Давньої Греції, важливо окреслити, що вона, як творчий засіб мала надзвичайно широкий вплив. Про це свідчить наступне: багато зі збережених п'єс досі є частиною театрального репертуару, а такі тексти, як «Агамемнон», «Антігона» та «Медея», справили глибокий вплив на західну культуру. Як стверджують Ян С. Сторі та Арлін Аллан, загальновідомим є також те, що трагедія була інституцією громадянського життя давніх Афін на різноманітних критичних інтерпретаціях, що впливають з нового прочитання текстів [6, с. 2].

Ці ідеї згодом знайшли продовження у працях Патриції Елізабет Істерлінг, Джастіни Грегорі, Володимира Арнольдовича Потульницького, Олександра Клековкіна, тощо.

З огляду на вищезазначене, логічним є те, що говорячи про значний вплив творів давньогрецьких митців, неможливо не торкнутися вивчення їх специфіки: як науково-історичних рис, так і особливих характеристик написання тексту.

Вивчення давньогрецької трагедії постійно відбувається з двох основних аспектів. Одні науковці приділяють більше часу для вивчення трагедій, як історичного джерела задля декодування історичного контексту, інші ж розглядають дані тексти, як твори “класичного репертуару” театру, як вагому частину розвитку культури, світоглядів та вірувань. Саме у працях Ян С. Сторі та Арлін Аллана зазначається, що одні культурну частину повністю відкидають від аналізу, ставлячи в пріоритет історичну парадигму, інші – беруть її за основу своїх наукових праць. Приходячи до відповіді на питання: “Який підхід до вивчення ліпший?”, розуміємо, що обидвом з них треба віддати належне. Зважаючи на це, знаходимо можливість детально проаналізувати глибинні засади давньогрецьких трагедій та їх специфічність [11, с. 2].

Театр був заснований саме у Стародавній Греції, або ж, точніше кажучи, в класичних Афінах, тому що саме до Афін з’їжджалася інтелігенція усього Середземноморського регіону, що підтверджує гіпотезу про Афіни, як найбільш розвинений та впливовий поліс. Саме тут вони знаходили можливість поширення образотворчого, літературного та виконавського мистецтва [11, с. 3-4].

Пол Картледж зазначає, що театр в Афінах завжди був масштабним дійством та масовим соціальним явищем. Його надважливість визначалася тим, що сам театр, як ціле, ніколи не залишали на керування виключно театральним фахівцям. Таким чином, це дає нам ще одне підґрунтя для ствердження, що Афіньська трагічна драма мала політичний фундамент, що було її пасивним місцем дії в межах одного полісу. З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що трагедії були одним з провідних компонентів на вплив і перехід політичного та громадянського життя афінян. Пол Картредж акцентує увагу на цій думці

наступним чином: “Трагедія... була присутньою у повсякденній свідомості і навіть у нічних снах афінського громадянина.” [13, с. 18].

Нерідко самі трагедії містять у собі заклики до тих чи інших ідей та рухів. Деякі ідеї свідомо закладали автори, а деякі були логічною і необхідною відповіддю на реальність тогочасного світу [11, с. 3].

Як зазначає Пол Картредж у своєму дослідженні, життя афінян було глибоко театралізованим поза визначеними театральними просторами. Те, що відбувалося у театрі – давало свій відблиск на повсякденне життя. В свою чергу ж те, що відбувалося у житті полісу знаходило свій відголосок, критику, засудження чи сприйняття на сцені театру, у творах драматургів. Такий погляд на трагічні твори Давньої Греції класичної доби простежуються і в дослідженнях С. Голдфіла, К. Меєра, Дж. Обера, тощо.

Патриція Елізабет Істерлінг зазначає: “...грецька трагедія, хоча як вид мистецтва розвинула власний професійно-театральний етос і конвенції, як общинний ритуал ніколи повністю не відірвалася від своїх первісних культових зв'язків”. Саме тут простежуємо та виділяємо особливість трагедій, як літературного жанру. Можна стверджувати, що давньогрецькі п'єси і театр були процесами співтворення грецького громадянського життя [11, с. 3].

Трагедії також були частиною релігійних ритуалів греків або ж святкувань. Іноді саме релігійні моменти були центральними у сюжетах даних творів. Ця точка зору знаходить пряме підтвердження у сюжетах та елементах наступних давньогрецьких трагедій:

- “Едіп-цар” Софокла
- “Орестея” Есхіла
- “Іфігенія в Авліді” Евріпіда

У своєму дослідженні Реджинальд Пепіс Віннінгтон-Інгрем вказував на виокремленні релігійного аспекту, як одного з ключових специфічних

характеристик. Автор також наголошує, що важливо розуміти: трагедія не є цілісним ритуальним твором, а лише має у собі ритуальні риси. Пояснював Реджинальд Пепіс Віннінгтон-Інгрем це тим, що твори не мають жорсткого повторюваного характеру, що притаманне ритуалам [14, с. 261].

Наступним елементом аналізу творів давньогрецьких драматургів стає форма, якої дотримувалися митці при написанні п'єс. Загальновідомо є те, що кожна трагедія мала чітку структуру, з яких складався твір. Традиційно, виділяють наступні основні елементи: вступ (пролог), парода (перший виступ хору), епісодій (діалоги/монологи між персонажами, що чередувалися з піснями хору), стазім (пісні хору після кожного епісодію) та екзод (завершальна частина) [45, с. 156].

Таким чином читач або глядач отримувалогічно довершений і зрозумілий для сприйняття твір з драматичним розвитком. Драматурги ж, в свою чергу, мали можливість ефективно донести власні ідеї публіці.

Протягом тривалого часу в трагедіології зберігає свою актуальність розподіл давньогрецької трагедії на трагедію ліричну, давню, середню і нову. Загалом, цей розподіл більше пов'язаний із часом написання творів. Давня трагедія – трагедія Есхіла, його найперші представлені твори світові цього жанру у Давній Греції, тоді як нова – це трагедія Евріпіда, де читаючи його твори необросним оком ми побачимо різницю і новизну як в написанні, так і в закладених ідеях авторів [15, с. 48-343].

Хамфрі Дейві Фіндлі Кітто зазначає, що Есхілова форма трагедії ідеально пристосована до мети, яку хотів передати автор, для якої власне і був створений твір. Додавання лише одного актора він пояснив тим, що на той момент Есхілові концепції вимагали саме такої форми, а не іншої. Зазначається, що, хоч і було два актори, та вони вступали в конфлікт з самими собою, а не один з одним [15, с. 48].

З іншого боку, якщо не вважати концепції драматурга першочерговими, то причинами додавання лише одного актора могли служити також і техніка

написання трагічних творів Есхіла, яка ще не дорівнювала управлінню трьома акторами. Загалом, поява другого актора дозволила рухатися “горизонтально та вертикально”, тобто і в дії, в напрузі [15, с. 49, 132].

Така точка зору на творчість Есхіла та специфіку його трагедій підтверджується й іншими науковцями та літературознавцями, як от Реджинальд Пепіс Віннінгтон-Інгрем, Ерік Робертсон Доддс, Чарльз Сегал, тощо.

Наступним не менш важливим митцем жанру трагедії є Софокл. Драматург звертає увагу на такі проблеми за допомогою слова: проблеми знання та самопізнання, конфлікт особистого вибору та долі, конфлікт особистості та держави, тощо. З огляду на вищезазначене, важливо зупинитись на специфіці творів Софокла. Його вважають “художником правильного типу”. Створюючи п’єси, очевидно, перед митцем було завдання не лише створити письмовий твір, але виразити якнайчіткіше певні трагічні ідеї, що впливали з певного побоювання щодо людського життя [15, с. 135].

Варто зазначити, що Софокл також ввів третього актора до своїх творів. Завдяки цьому він мав можливість створювати більш складні діалоги, розкривати ситуації з різних боків, створювати більш насичену атмосферу на сцені театру і поглиблювати драматичні конфлікти [21].

Інші дослідження також підтверджують вищезазначене. Наприклад, Британський класик Реджинальд Пепіс Віннінгтон-Інгрем погоджується, що існує конфлікт з предмету інтерпретації трагедій, техніки написання драматичних творів та трагічної думки Софокла загалом. Але, науковець вбачає в цьому радше розвиток техніки Софокла паралельно логічній зміні афінської аудиторії на той час, публіки [16, 1-2].

Дані про неоднозначне ставлення до Софокла дозволяють зробити висновок, що він - дійсно великий митець, що приніс нові форми та ідеї до жанру трагедії,

розширивши таким чином специфіку та площу для вивчення як цього окремого жанру, так і літератури Давньої Греції загалом.

Нові трагедії, в яких яскраво відобразилася реальність останніх двох десятиліть п'ятого століття, коли Греція була охоплена Пелопоннеською війною, стали трагедіями Евріпіда. Теоретичний огляд на твори цього автора неймовірно важливий, - він не лише розвиває жанр трагедії, але стає й останнім великим драматургом Давньої Еллади. Хамфрі Дейві Фіндлі Кітто підкреслює, що "...в Греції масштабна поезія вмирає разом з Евріпідом та Софоклом." [15, с. 202].

Новизна, яку приносить Евріпід – це перетворення трагедії на серйозну драму. Завдяки розвитку мистецтва, а також, індивідуальному світогляду Евріпіда, сьогодні ми маємо, наприклад, його "Медю", "Гераклею", "Андромасі". Він переходить до драми, яка, хоч і не є аристотелівською за стандартами, але, принаймні, є потужним інструментом для вираження власних ідей, позицій та поглядів на життя. Таким чином довільна форма деяких з його трагедій може розглядатися відповіддю, чи радше, протестом щодо стандартів та канонів Аристотеля [15, с. 202-203].

Сучасні науковці можуть припускати думку про недбалий характер Евріпіда в написанні своїх творів та характеризувати його роботу такими словами, як "нерівномірність", "брак єдності" та "легковажність". З іншого боку, саме це могло бути однією з тих характерних рис, які підтримували б його ідею іронії та скептицизму, що проявлялись у критиці богів, скептицизму щодо моралі, критику суспільних норм. Іншими специфічними рисами у трагедіях Евріпіда були: простіша мова (якщо порівнювати з Есхілом та Софоклом), зменшення ролі хору, несподівані сюжетні повороти. Автор вперше використовує побутові сцени у драмі та поглиблює характер персонажів з психологічної точки зору. [15, с. 203-205]

У світлі цих міркувань можна зробити висновок, що кожен з драматургів приносить щось нове: від форми написання твору до нових закладених ідей, від повної модифікації стандартів до нової символіки у кожній новій п'єсі. Насправді ж, погоджуючись з Еріком Робертсоном Доддс, у давньогрецькій трагедії завжди поєднуються божественне і людське, що може стати майданчиком для створення потужного способу для дослідження ірраціональних сил людського досвіду. Символіка ж, в свою чергу, в грецькій трагедії часто виступає як засіб дослідження меж людського розуміння і способів, якими божественні сили взаємодіють зі світом. [17, с. 64-93]

Для підсумкового та короткого порівняння трьох найвизначніших драматургів Давньої Еллади, влучно привести цитату Хамфрі Дейві Фіндлі Кітто: “Есхіл - глибокий релігійний драматург, Еврипід - блискучий, нерівний представник нового духу, якому було так незручно в старих формах, а Софокл був художником.” [15, с. 134].

1.2 Вживання метафори у давньогрецьких трагедіях

Багато науковців приходять до спільної думки в аспекті вивчення та вживання метафоричних слів та виразів у літературному творі. Зазначається, що їх використання є не лише здатністю автора писати “живою мовою”, але й елементом прямого віддзеркалення картини світу мовної спільноти. Саме метафори дозволяють нам зчитувати і цінності, і норми моралі, і суспільно-політичний устрій, і політичні настрої окремої етнічної групи. До схожої думки вчені приходять, говорячи і про фразеологізми, як про такі вислови, що досить часто містять у собі метафоричні значення.

У праці В. М. Білоноженко вперше зазначається: “зрозуміти душу народу, його історичний шлях просторами вічності допомагають характерні для його мови поєднання слів — фразеологізми. У них — особливості національного мислення і

національної долі, втілення своєрідності розуміння світу, ситуацій життя. Вони виражають глибокі й масштабні смисли, потужні емоції, надають думці влучності, дотепності. Специфіку мовної ситуації та характеру її учасників також репрезентують вони” [49, с. 28].

Д. Малюга у своєму дослідженні говорить навіть про те, що “метафора поширює межі перцепції особистості”, обумовлюючи це тим, що метафоричне сполучення допомагає зрозуміти суть явища або ж предмета через зовсім інший об’єкт [41 с. 6].

Таким чином, можна стверджувати, що вивчення та аналіз вживання метафори у давньогрецьких трагедіях дозволяє провести не лише компаративний аналіз та виокремити групи вжитих алегоричних виразів, як основу для наступних досліджень та аналізів, але й краще зрозуміти питання історії, релігії, мистецтва та міфології Грецької держави.

Утім, одночасно з цим українські тлумачні словники пояснюють поняття метафори, як художнього засобу, що побудований на основі аналогії предметів та явищ і зазвичай тлумачать його наступним чином:

- МЕТАФОРА, и, ж. Художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб [20], [24, с. 663].

Зазначимо тлумачення терміну “метафора” за грецьким тлумачним словником Бабіньотіса “ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΜΕ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ” ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ:

- Метафора - літературна фігура мови, в якій предмет або абстрактне поняття не виражається у зворотному буквальному формальному стилі мови, а позначається іншим словом або словосполученням, з яким він має одну або кілька бінарних семантичних ознак: зима життя (замість старість).

“Сучасний словник іншомовних слів” подає наступне визначення цього терміну:

- Метафора – вид тропів – зворот мови, для якого характерне вживання образного виразу чи слова в переносному значенні для визначення якогось предмета або явища, схожого з ним окремими рисами: кольором, формою, тощо [52, с. 449].

Незважаючи на чітко означені смисли терміну у тлумачних словниках різних мов, науковці окреслюють та виділяють нові сторони цього поняття, ще більше розкриваючи його сенс. Наприклад, Іванченко Марія зазначає, що метафори – “ключ до певної мови”, акцентуючи увагу на важливості виокремлення та вивчення метафоричних виразів, як ключ до міжкультурної комунікації [22, с. 60].

Така думка знаходить своє продовження й у висловлюваннях Дірка Геррертса, який зауважує, що “метафора змушує нас бачити одні речі замість інших, які в прямому значенні функціонують як додаткові структури, як ключ до розуміння” [47, с. 57].

Загалом, стає зрозуміло, що метафорі характерна двоплановість семантичного значення. Науковці поділяють думку, що предмет та принцип семантичних перетворень є досить складним, а тому є необхідність класифікувати метафори, що пояснювало б їх розбіжності з точки зору лінгвістики та психології.

Ідея такого погляду на метафори знайшла своє продовження у працях та дослідженнях О. А. Ясинецької, А. Г. Дідук, Г. М. Шимановича, Т. С. Пемпусь, Л. В. Одинецької, А. С. Овсієнко, Н. М. Овчаренко, тощо.

Досить детально систематизуванням метафор з практично усіх можливих сторін займається Т. П. Стретович. У своєму дослідженні автор не лише надає інформацію, але й чітко характеризує кожну з існуючих класифікацій. Чітке групування різних видів метафор сьогодні допомагає у якісному аналізі та

угрупованні метафор будь-якого твору, і давньогрецької трагедії зокрема. Таким чином, Т. П. Стрепович виділяє традиційну метафору, як таку, що має біблійне, міфологічне або релігійне походження. За поширеністю в мові автор виокремлює загальномовні та індивідуальні метафори. Одним із найпоширеніших видів метафор, Т.П. Стретович, звісно, називає художню. За структурою, – одночленні та двочленні. Знаходимо класифікацію метафори і за тематичною належністю вихідного домену (наприклад: театр – влаштовувати сцену), а для побудови лексичних класів та семантичних полів застосовується класифікація метафор за цільовим доменом (наприклад: час – море часу). За часом вжитку в літературі існують образні, стерті та мертві метафори. За способами ускладнення вторинного значення слова в метафорі виокремлюють прості, ускладнені та складні. За функціональною ознакою, - номінативна, декоративна та оцінна. За кількістю одиниць-носіїв метафоричного образу, - проста та розгорнута. Також окремо виділяють метафору-порівняння, метафору-загадку. Класифікація метафор за присутнім у них відмінком: генітивна метафора, метафора орудного відмінка. Метафори класифікують також за формою, за розміщенням у просторі, за кольором, за розміром і кількістю, за звучанням. Останнім видом метафори у дослідженні Т. П. Стретович стає концептуальна метафора [29, с. 232-238].

Когнітивна лінгвістика трактує поняття метафори як ментально-мовного явища з акцентом на її потенціал пізнання. Уперше термін “когнітивна метафора” з’являється у лінгвістичних дослідженнях М. Блек. Автор зазначає, що метафора не є прикрасою мови. На противагу, він орудує цим поняттям, як засобом мисленнєвої діяльності людини. Можливість існування такої думки спирається на вивчення метафори у філогенезі, де метафора дорівнює первинній логіці процесів несвідомості людини, яка віддзеркалилась у творчості етносу. Пізніше подібні ідеї окреслював у своїх працях і Е. Касісер, характеризуючи метафору в такий же спосіб [27, с. 44-45].

Грунтовним дослідженням варіативності концептуальних структур у світлі когнітивної лінгвістики є книга “Conceptual Structure and Conceptual Variation” Дірка Гераертса. Автор глибоко досліджує структури концептів народів світу та аналізує різницю між ними, що спричинені відмінностями культур. Концептуальні метафори, на його думку, є прямим відображенням впливу культури та соціуму. Аналізуючи античну літературу, автор звертає увагу на те, що концептуальні метафори були шляхом передачі абстрактного через конкретне. Як висновок, автор також підкреслює неоднозначність використання метафор трагіками Давньої Греції, наголошуючи, що це був також інструмент висловлення нових філософій чи ідей. В подальшому автор припускає, що саме античні метафори вплинули на розвиток культури та літератури Європи [47, с. 89].

Підтвердження думці про функцію метафори в античній літературі, за допомогою якої автори мали змогу виносити ідеї на широкий загаль знаходимо у працях багатьох науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних. Доказом цьому факту слугує не лише детальний аналіз художніх засобів трагедій, але й розміри театрів наприклад, в Афінах. Таким чином, театр Діоніса мав вмщати від 15000 до 17000 осіб. Звісно, це був один з основних майданчиків для обговорення політичного та громадянського життя.

Варто зазначити, що Гераертс також вбачав у метафорах античної літератури спосіб організації знань про навколишній світ. Поняття долі, смерті та відносин між богами та людиною – та інформація, яку зазвичай передавали лідери суспільства (політики, письменники, митці). Антична література (трагедії, що ставили на сценах театрах) – була одним з основних засобів донести інформацію, а метафоричні фрази або образи – головним інструментом [47, с. 48-56].

Дослідження американських вчених Дж. Лакоффа та М. Джонсона “Метафори, якими ми живемо” стало одним з фундаментальних у когнітивістиці. У своїй розвідці науковці доказово підтверджують, що метафора є способом

мислення людини. Концепти ж, в свою чергу, займають основне місце у керуванні свідомості, результати чого ми знаходимо у повсякденному житті та побуті. Саме такий зв'язок ми проводимо і між свідомістю елліна та античними метафоричними виразами. Власне, вони зазначають: “Концепції, які керують нашим мисленням, - це не лише питання інтелекту.... Концептуальна система значною мірою метафорична.... Оскільки комунікація ґрунтується на тій самій концептуальній системі, яку ми використовуємо у мисленні та діях, мова є важливим джерелом доказів того, якою є ця система.”. Такі ідеї знаходять своє продовження і в наступних працях цих дослідників [33, с. 8-25].

Переносячи цей контекст та особливості визначення терміну “метафора” на предмет вивчення вжитих метафор у давньогрецьких трагедіях, можна припустити, що це допоможе побудувати міст ефективнішого розуміння між людиною XXI століття та людиною V століття до нашої ери у Давній Греції. Згадуючи, що давньогрецькі трагедії насичені різними метафорами, з'являється можливість для нового перепрочитання таких текстів, що також несе у собі вищезазначені практичні цілі дослідження.

Підтвердження тому, що метафори мають у собі віддзеркалення суспільно-політичного життя того чи іншого народу знаходимо і у дослідженні М. Гюро, де зазначається наступне: звичайна система уявлень, в рамках якої існують, думають та діють люди уже метафорична за своєю суттю, отже, метафора є знаряддям думки, інструментом для її вираження, пізнавальним процесом, який об'єднує одразу мозок, розум і культуру [48, с. 217].

На цьому етапі варто зауважити, що більшість учених розглядали структурні метафори. Структурні метафори – такі метафори, де одне поняття логічно систематизувалося в термінах іншого. Проте, існує й такий вид метафор, коли не спостерігається структурного впорядкування та систематизації одного поняття в термінах іншого. Такий тип метафор вперше дослідив Джордж Лакофф.

Науковець зазначає, що організації повної системи понять відповідно до іншої системи цілком достатньо для того, аби позначити троп метафоричним. Такі тропи, продовжує Джордж Лакофф, є орієнтовними метафорами. Тобто такими, що пов'язані з орієнтацією простору та протиставленнями типу “добре вгорі, погано внизу, щастя вгорі, смуток внизу”. Розуміння такого розподілу метафор серед науковців стає опорою для їх вивчення та аналізу у трагічних творах давньогрецьких авторів [34, с. 202-251].

Таким чином, дослідження метафоричних одиниць надає сучасним лінгвістам, філологам та літературознавцям можливість вивчати та виокремлювати не очевидні, приховані для безпосереднього спостереження концептуальні сфери мовного суб'єкту. Такий аналіз допомагає краще розуміти повну картину світу певного періоду часу. Отже, можна стверджувати про нову можливість краще порівняти реалії різних народів та зрозуміти різницю відтворення лексичних одиниць у творах при перекладі давньогрецьких трагедій. У цьому контексті варто зауважити, що механізми метафоризації допомагають виявити систему моральних цінностей певного народу (окремої мовної спільноти) та його характер сприйняття навколишнього середовища. Антропометрична ж суть метафори полягає у висвітленні етноспецифічних асоціацій окремої мовної групи людей. Етноспецифічними асоціаціями будемо називати асоціативні зв'язки людського досвіду [46, с. 19-35].

З вищеперерахованих суджень та тверджень стає зрозуміло, що метафори у літературі відіграють важливу роль і, як естетичного елементу насичення та яскравості твору, і як елемент для дослідження мовних картин світу різних етнічних груп. Не винятком є і давньогрецькі трагедії, аналіз та вивчення яких і сьогодні має велике теоретичне та практичне значення.

Вживання метафори у давньогрецьких трагедіях класичної доби дійсно відіграє значущу роль у спробі передати не лише, наприклад, символіку, експресії емоцій

та почуттів, а навіть глибокі концептуальні ідеї. Нерідко помічаємо використання метафор, як інструмент, за допомогою якого автор намагається глибинно розкрити історію та внутрішній світ персонажів, підкреслити їх переживання, емоції, почуття. Підкреслення внутрішніх конфліктів, ідейності, поглядів, цінностей та переконань у трагедіях також часто відбувається за допомогою використання метафор.

Таку тенденцію спостерігаємо у трагедіях:

- “Прометей закутий” (Επιμηθεύς Δεσμώτης) Есхіла;
- “Цар Едіп” (Οιδίπους Τύραννος) Софокла;
- “Антигона” (Ἀντιγόνη) Софокла;
- “Медея” (Μήδεια) Евріпіда;

Драматурги (Есхіл, Софокл, Евріпід) у своїх творах використовували метафори для досягнення різних цілей. Зокрема, для кращої побудови сюжету, створення та передачі філософії життя, а також правильної атмосфери у театрі. Підбираючи влучні алегорії, автори змогли створити яскравих персонажів, через природу яких зчитується і їх внутрішній світ, і світ зовнішній, в якому вони жили. Завдяки цьому науковцям сьогодення цілком можливо дослідити не лише образність творів, але й реалії справжнього життя сучасників давньогрецької трагедії, спробувати проаналізувати та виокремити специфіку суспільного устрою та побуту, зважаючи на те, що метафора може виступати одиницею культури народу, інструментом передачі ідей, а не лише літературним прийомом [22, с. 60].

Таким чином, давньогрецькі трагедії стають джерелом для аналізу політичних, соціальних, релігійних аспектів тогочасного суспільства. Питання про місце людини у світі, конфлікт власного вибору та долі, аспект моральних цінностей, взаємозв’язків у соціумі та інші ідеї драматурги передають через метафоричність. Якщо стверджувати, що метафори у системі мові можна розглядати не лише, як художній засіб, але й як предмет для вивчення культури

народу, цілком можливо стверджувати й те, що метафори – дзеркало історії того самого народу, за допомогою якого можна провести паралелі, підтвердити або заперечити певні історичні процеси, реалії.

Однією із важливих праць, де були дослідженні метафори у давньогрецьких трагедіях стає книга Чарльза Сегала “Tragedy and Civilization: An Interpretation of Sophocles”. Автор присвячує цю книгу аналізу творчості Софокла, де також звертає увагу на софоклівське використання метафоричних виразів. Сегал акцентує на тому, що у давньогрецьких трагедіях метафори відіграють важливу, якщо не ключову роль у передачі філософських ідей та напрямків, етичних дилем та викликів, моральних труднощів, психологічної напруги чи емоційних потрясінь. Автор, глибинно аналізуючи твори Софокла, також наголошує, що Софокл не вбачав у використанні метафори лише літературний прийом, як засіб оснащати твір яскравою чи дотепною лексикою. Навпаки ж, таким чином Софокл значно поглиблює сюжет та характер персонажів, аби відтворити на письмі те, що турбувало його у реальності [18, с. 43-60].

Роль та значення метафор вивчали і продовжують вивчати багато літературознавців, науковців, вчених. Більшість фахівців погоджуються з думкою про те, що метафоричні вирази зазвичай не несуть у собі роль лише стилістичного або літературного прийому. Така ідея знаходить своє відображення і у праці Скляренко В. Г., що займається вивченням метафор саме у літературі античної доби. На основі стилістичного аналізу, автор акцентує увагу на тому, що метафора є одним зі способів осмислення світу, тобто його окремих концептів. Можна зробити висновок, що літературознавець підтримує думку про метафори, як спосіб донести непрості емоційні стани, рух, ідеї, оскільки у давньогрецькій літературі метафори використовувалися з усвідомленим бажанням поширити, популяризувати ідеї в маси. Достеменно відомо, що це був одним з

найефективніших інструментів цього досягти серед широкої аудиторії шляхом зрозумілого та “сучасного” пояснення в античні часи. Це знову підтверджує гіпотезу про те, що метафори мали сильний вплив на формування світогляду людини окремо та соціуму загалом. Таким чином створювались концепти та цілі картини світу, його філософія.

Не можна заперечувати, що сучасні наративи усвідомлено просуваються схожим чином сьогодні, але з урахуванням модернізації та діджиталізації, що сприяє прийняттю тих чи інших ідейних рухів, моделей світу, тощо людиною сучасності. Цінною праця Скляренка для літературознавців та філологів є ще й тому, що в ній розглянуто еволюцію метафори з часів появи античної літератури до періоду, що називається “класична доба”. Простеження розвитку метафори є важливим для розуміння її сили впливу з часом. Аналізуючи приклади метафоричних виразів, як зазначає автор, з’являється можливість вивчення їх впливу на мову, як систему комунікації та літературу, як різновид мистецтва. Наприклад, така метафора, як “темрява людської долі” в трагедії “Антигона” є символом ідеї про фатум та невизначеність життя. А от метафора “сад трудових плодів” в трагедії «Тегеона» містить ідею про цінність праці та подальшої за неї винагороди. Іншим прикладом досліджуваної метафори може бути “судний день”, що пронизаний ідеєю та, радше, нагадуванням про випробування людини на Землі та подальшого суду над нею після життя за її вчинками. Кожна з метафор у собі несе не лише певний сенс, який можна інтерпретувати, щоб зрозуміти героя в той чи інший момент п’єси, але й є прямим віддзеркаленням моральних цінностей, переживань народу Давньої Греції. Це можна стверджувати через факт використання живої мови авторами давньогрецьких трагедій. У цьому теж була своя мета - утвердження запропонованих трагіками ідей в народі або їх поширення; правильне осмислення тогочасної реальності, що знаходило відображення в мистецьких уявленнях та художніх образах [56, с. 7-18].

1.3 Дослідження соматичних компонентів у метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби

Сучасні дослідження на цю тему ми можемо знайти і у такому розділі мовознавства як фразеологія, і когнітивна лінгвістика, і семантика, тощо. Такі дослідження є досить актуальними для сучасної науки. Наприклад, О. Левко у своїх працях неодноразово акцентує увагу на тому, що будь-яка мова, як знакова система обов'язково має “мовно-культурний код”, який формується національно-культурним простором. Такий інтерес науки дійсно не є випадковим, адже, на думку багатьох лінгвістів, метафоричні вирази відіграють важливу роль у реконструкції елементів та символів мовної культури, що є інструментом для дослідження історії та ментальності носія мови [65, с. 136].

Пилипів О. Г. у своєму дослідженні займається проблемою особливостей функціонування словесних зворотів із соматичним компонентом в античному сприйнятті мовного простору, мовної моделі світу. Наводячи аргументи з вагомими доказами, які здійснюють вплив на їх утворення, науковиця стверджує, що будь-які дослідження у галузі лінгвістики завжди включають у себе історико-культурний компонент: “саме у мові яскраво виявляється ментальність народу, його духовна культура, зумовлені специфікою світовідчуття та світобачення. Мова володіє не лише комунікативною функцією, а й є засобом інтелектуального та естетичного опанування світу, невід'ємним символом формування етносу”. Багато літературознавців вбачають у цьому можливість такого аналізу античних текстів, а саме їх метафоричних виразів, що в подальшому може стати одним із засобів або ж опорою для реконструкції античної моделі світу, розуміння головних концептів народів тогочасної сучасності, тощо [58, с. 1].

Давньогрецькі трагедії класичної доби вирізняються багатим використанням різних метафоричних та фразеологічних висловів, а отже є цінним

джерелом для дослідження архаїчних концептів еллінів. За допомогою насичення творів яскравою лексикою, автори досягали поставлених цілей написання гармонійного та красивого тексту з художньої точки зору, а також ефективнішого поширення нових або ж хвилюючих суспільство ідей. Часто трагедії “ставили філософські питання” глядачеві або ж читачу, відповідь на які він знаходив самостійно або ж у колі однодумців. Таким чином у давньогрецькому суспільстві і поширювались нові наративи, суспільно-політичні рухи, підіймались важливі питання про життя людини, її емоції (душу), призначення, тощо. Питання емоцій та почуттів, їх розуміння давніми греками вивчав Д. Констан на матеріалах класичної літератури Давньої Греції, намагаючись систематизувати їх вираження у літературних творах. Автор приходять до висновку, що психологічні стани трагіки також описували через стани тіла окремих персонажів, що підтверджує думку про соматичні метафори, як концептуальну рамку розуміння світу еллінів [59, с. 71].

Подібних ідей у своїх працях дотримуються і В. Г. Талман, і Д. Кернс, і Н. А. Паппас, М. І. Железняк, і Н. С. Москаленко, і А. Т. Цанкер, і Й. Цинкен, і Д. Р. Серле, тощо.

Велику роль соматичних метафор також відзначають й М. Гагарін та Дуглас М. Макадовелл, проте, акцентуючи увагу на форму написання драматичних текстів і метафор у них. Зазначається, що складні форми монологів та діалогів, а також риторичні структури аргументації складають не менш важливий елемент побудови трагедії, як цілісного твору. [43, с. 454-455].

Сьогодні ці трагедії беззаперечно є фундаментальними текстами для вивчення та визначення та аналіз перспектив та аспектів західної літературної та культурної традицій. В історичній перспективі вони несуть великий вплив у міжнародному контексті.

Вивчає аспект соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях класичної доби також і С. Голдхілл. У своїй праці він виділяє важливі компоненти метафоричного виразу соматичного характеру. Зокрема, він акцентує увагу на тому, що тілесні образи, що є метафорами у текстах може бути аналізовано в рамках соціальних та культурних умов Давньої Еллади. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що соматичні метафори були використані задля підсилення ефекту драми та характерній їй образності, чуттєвості, емоційності [8, с. 25-30].

Аналізуючи художні засоби давньогрецьких трагедій, можна виділити численну кількість соматичних метафор. Таким чином драматурги намагались передати різні психологічні стани та емоції, рідше – концепти, ідеї, філософію.

У цьому контексті варто зазначити, що такі використання термінів, як “соматизм”, “соматичний” у лінгвістиці не є однозначним серед дослідників та науковців. Уперше їх вжив дослідник естонської мови Ф. Вакк у контексті фінно-угрознавства. Науковець вивчав фразеологічні вирази, які містять назви частин тіла людини, прийшовши до висновку, що вони можуть бути найархаїчнішим сегментом фразеологічного складу мови, куди також відносять метафори [64, с. 23].

Варто зазначити, що багато науковців погоджуються з думкою про те, що метафори з соматичним елементом є досить поширеним способом для вторинної номінації явищ та предметів навколишнього середовища, а також абстрактних понять. В. Русанівський у своїх працях зазначає, що одним з найпоширеніших способів такої номінації є “антропонімізація”. Власне, мовознавець пояснює цей метод перенесенням процесів та дій, що за природою властиві людині (або її організму, або частинам її організму) на предмети та явища неживої природи [66, с. 125-130].

Логічним поясненням розповсюдженому використанню соматичним метафорам є давнє ставлення людини до її фізичного тіла. Людина віддавна знаходила зв'язок між тілом та певними явищами, таким чином встановлюючи між ними символічний зв'язок. Відома фраза, яку сьогодні використовують у різних контекстах “Мое тіло – мій храм” закріпилася у мовах багатьох народів світу, що є логічно обґрунтованим продовженням ставлення до фізичного тіла з історичних часів. Варто зазначити, що у Давній Греції людське тіло було прикладом гармонії, балансу та ідеальної краси. За зовнішністю також можна було розпізнати соціальний статус людини. І хоча тіло не було важливішим за душу, грецькі мислителі часто наголошували на їх тісному зв'язку. У повсякденному житті фізична підготовка тіла мала вирішальне значення у питаннях спортивних змагань (Олімпійські ігри), воїнської культури, релігії, соціальної ідентичності [63, с. 27].

У давньогрецьких трагедіях класичної доби людське тіло не лише було суб'єктом возвеличення чогось прекрасного та довершеного в мистецтві. Драматурги часто використовували метафори з соматичними елементами у своїх текстах, які влучно передавали значення явищ або понять через частини тіла. Такі аналогії у текстах були зрозумілі давнім еллінам через укладені концепти про матеріальні об'єкти. Грецький літературознавець Н. А. Паппас також вбачає у використанні соматичних метафор у текстах давньогрецьких трагедій класичної доби одну з ключових ролей створення образів, наділення їх певними характеристиками. Науковець переконаний, - передача емоцій та почуттів через аспект людського тіла у Давній Греції було одним з найефективніших способів не лише підкреслення нерозривного зв'язку між фізичним тілом людини та її внутрішнім світом (гра концептів людської картини світу), а й формуванні образу героїв трагедій [55, с. 9-11].

Приклади давньогрецьких трагедій класичної доби, в яких при прочитанні читач зустрічає велику кількість соматичних метафор є:

- Антігона (автор: Софокл)
- Едіп-цар (автор: Софокл)
- Медея (автор: Евріпід)
- Прометей закутий (автор: Есхіл)
- Електра (автор: Софокл)
- Іфігенія в Авліді (автор: Евріпід)
- Семеро проти Фів (автор: Есхіл)
- Троянки (автор: Евріпід)

У цих трагедіях метафори загалом, і соматичні метафори зокрема є важливим засобом художньої виразності, який активно використовують драматурги. Софокл у своїй “Антігоні” використовує соматизми для виразної передачі конфліктів моральних цінностей та політичної напруги, боротьби. У своїй іншій трагедії “Едіп-Цар” Софокл використовує соматизми, що служать засобом для зображення сліпоти, долі-фатуму (конфлікт власних бажань людини та волі богів), а також самопізнання. У “Медеї” Евріпіда помітно багато антропоморфних метафор, що підкреслюють важкі переживання, психологічний стан персонажів та їх внутрішні конфлікти, пов’язанні із питаннями долі, життя, власних бажань.

Конкретними прикладами з вищезгаданих творів є:

- Мене роздирає нутро (грец.: «Μου σχίζει τα σωθικά»)
- Холодний подих смерті (грец.: Ψυχρή ἀπὸ τοῦ θανάτου)
- Пульсуючий гнів (грец.: Πυρὸς ἔνδειξις)
- Сліпота розуму (грец.: Τυφλὸς ὁ νοῦς)
- Розірване серце (грец.: Ἀλγῶν καρδία)
- Отруєне серце (грец.: Φαρμακὸς καρδία)

- Безплідні руки (грец.: Εὐάγωνος χέρσος ἐκὼν)
- Біль душі (грец.: Τὸν πόνον τῆς ψυχῆς)
- Гучний удар долі (грец.: Ὁ κρότος τῆς ιδιότητος)
- Злоба серця (грец.: Ἡ κακία τῆς καρδίας)

Ці метафори служать яскравим прикладом, як соматизми можуть підсилити драматичні сюжети, образи та окремі елементи у давньогрецьких трагедіях класичної доби. Таким чином, ми помічаємо утвердження ідей та посилення наступних концепцій через атнропометричні художні засоби: страждання, втрата та спокій (мир), помста та пробачення, ціна успіху та невдачі, перемогу та програш, боротьбу та бездіяльність. Традиційно прийнято вважати, що мистецтво у Давній Греції часто має у собі призму релігії та політики через кілька причин. Греки вірили, що мистецтво має служити моральним принципам та етичним цілям соціуму. Тому так багато можна спостерігати прикладів емоційних переживань персонажів. З іншої сторони, мистецтво ніколи не лишалося поза політикою, а навпаки, - було тісно з нею пов'язаним задля формування та підтримки політичного устрою, системи у державі. Драматурги зверталися до різних інструментів результативного досягнення вищезгаданих мистецьких цілей, важливим з яких були саме соматичні метафори.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Поява та розвиток літературного жанру трагедії стало важливим культурним та історичним етапом розвитку та становлення держави стародавніх Афін. Традиційно, аналізуючи етапи розвитку трагедії класичної доби, виділяють давню, середню та нову. Відповідно, представниками кожної з них хронологічно є Есхіл, Софокл та Еврипід, що вважаються засновниками цього жанру в літературі. Більшість науковців погоджуються з тим, що кожен новий етап мав свою новизну у структурі та формі написання текстів. Вважається, що історичні чинники впливали на розвиток трагедії, так само, як і через трагедії драматурги знаходили шляхи впливу на широку аудиторію, а отже і на ціле суспільство давніх Афін та історичні аспекти його розвитку. Таким чином, характерним була й новизна ідей, тематики, що приносив кожен новий автор у цьому жанрі.

У Розділі 1 виокремлено основні питання, що порушують наукову проблему вивчення соматичних метафор у складі давньогрецьких трагедій класичної доби. Здійснено характеристику головних термінів дослідження та ґрунтовний розгляд праць інших дослідників обраної проблеми.

Дослідження трагедій відбувається у світлі різних її аспектів: культурологічного, лінгвістичного, літературного, філософського, релігійного. Ґрунтовний аналіз художніх засобів текстів давньогрецьких трагедія становить суттєвий інтерес для науки, а непостійне вивчення метафоричних фразем, як одного з найцікавіших для дослідження стилістичних прийомів ставить запит на глибоке дослідження цього явища. Таким чином, у Розділі 1 систематизовано відому інформації про давньогрецькі трагедії та соматичні метафори. Встановлено, що існує тісний зв'язок між мовою та культурою, мовою та державою, мовою та суспільством, як таких чинників, що однаково впливають один на одний. Метафори ж використовувалися драматургами задля посилення цього зв'язку та використання можливості щоби або відобразити та закарбувати ментальні особливості, цінності та вірування народу, або для потенційної зміни усталених норм

моралей та законів, для створення місця для відкритого діалогу та поставлення хвилюючих авторів та еллінів життєвих питань.

Виявлено, що багато літературознавців та науковців приходять до спільного висновку, що образотворчі засоби виступали не лише мистецьким прийомом для досягнення стилістичної та літературної краси у творі, але й для передачі різних концептів, ідей, філософії, що були для реципієнта новими або незвичними.

У Розділі 1 магістерського дослідження вивчено та досліджено різні погляди науковців щодо соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях класичної доби. Виявлено, що більшість дослідників вбачають у соматичних метафорах відображення тогочасної дійсності у різних її аспектах: від політичного устрою до народних вірувань та побуту, головних переживань та проблем. Зокрема, у трагедіях класичної доби піднімаються такі важливі теми: конфлікт долі-фатуму та бажань людини; конфлікт “батьки і діти”; соціальна ієрархія, справедливість; воля богів та прагнення людини; наслідки моральних виборів; роль жінки та чоловіка у суспільстві; вірність та зрада; власні цілі та громадські інтереси, тощо. Завдяки систематизації та аналізу знань про антропоморфні метафори у дослідженні підтверджено також теорію про те, що детальний аналіз текстів літератури античних часів та ужитих метафоричних фразем у них зокрема дозволяє дослідити архаїчні картини світу, усталені теорії та уявлення про світ давніх греків.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СОМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ В МЕТАФОРАХ ТРАГЕДІЙ КЛАСИЧНОЇ ДОБИ У НОВОГРЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Особливості відтворення соматичних компонентів в метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби у новогрецькій мові

Давньогрецька трагедія “Антигона” Софокла у варіанті перекладу на новогрецьку мову Іоанніса Н. Грипариса містить чималу кількість художніх засобів. Соматичні компоненти у метафорах переважно містять семантичні аспекти. Структурною особливістю використання соматичних метафор вважається їх активне уживання в усіх частинах тексту трагедії.

Аналізуючи текст перекладу, виокремлено 41 метафору соматичного характеру. За допомогою цих художніх засобів влучно передаються почуття та образи персонажів, відбувається значне підсилення та забарвлення їх характерів та емоційних станів в різних ситуаціях. Виразно акцентується й екзистанційна боротьба. Задля створення соматичних засобів виразності використовуються такі людські частини тіла, як: очі, серце, брови, руки, щока, голова, тіло (як єдине ціле), волосся, вуха, коліна, щелепи, брови та пазуха. Таким чином, соматичні елементи стають ефективним інструментом для точної передачі ідей та тем, закладених автором. Такі компоненти, як кров, сльози, розум також виокремлено, як соматичні. Визначено, що у такий спосіб формується комплексне уявлення фізичного, морального та емоційного станів персонажів. Тобто, через фізичні відчуття з’являється можливість надати тексту глибшого та більш драматичного впливу. Варто зазначити, що такі метафори несуть у собі не лише естетичну ціль, але й є способом візуалізації глибинного зв'язку між різними станами персонажів в цій трагедії.

Перелік та тлумачення використаних метафор наведено у наступній таблиці:

Соматичний елемент	Μεταφορά	Переклад українською	Значення
кров	σαν οχιά μου 'πινες κρυφά το αίμα	наче змія, ти крадеш мою кров	підступність, прихована загроза, зрада
очі	τα σκοτεινά της έσβησε τα μάτια"	темрява зтерла її очі	смерть – форма згасання, очі – вікна життя
очі	χύνοντας φιλάδερφο απ' τα μάτια δάκρυ	змушуючи брата сльозитися	сімейна любов, втрата, підкреслення емоційних зав'язків
серце	έχεις καρδιά θερμή για πράματα ψυχρά	маєш тепле серце для холодних речей	про доброзичливу, чуйну людину
серце	βαραίνει την καρδιά με φόβο	обтяжує серце страхом	страх, тривога
руки	με τα ματοβαμμένα χέρια της	своїми закривавленими руками	про вбивцю
кров	αδερφικό αίμα να γευτεί και σκλάβους	братська кров до смаку і рабам	громадянська, класова боротьба
щока	κόκκινες στάλες απάνω στ' άσπρο το μάγουλό της	червоні краплі на її білій щоці	кольори крові та тіла, як контраст життя та смерті

ГОЛОВА	βαριά στην κεφαλή και σ' άγριους δρόμους	важкий на голову і на бездоріжжі	тягар провини, долі
ГОЛОВА	πάνε μου όλα που τέτοια πάνω στο κεφάλι μου ασήκωτη πήδησε μοίρα	пропало все, що так тяжко звалилося на мою голову	тягар долі
ΤΙΛΟ	το κορμί του τα σκυλιά και τα όρνια αποτρόπαιο θέαμα το σπαράζουν	Τίλο з огидним виглядом роздирають собаки та стерв'ятники	дегуманізація тіла, як важливого концепту у житті еллінів, що стає предметом жалю, сорому та безчестя
ΟΧΙ	ρίχνοντάς του άγριες ματιές	надаючи йому дикі очі	дивитися диким поглядом, зі злом, агресією
СΛЪОЗИ, ΟΧΙ	χύνοντας φιλάδερφο απ' τα μάτια δάκρυ"	вилити сльозу з очей брата	глибокий емоційний зв'язок в родині
СЕРЦЕ	σου 'ριξα στο θυμό μου κι εγώ βέλη αλάθευτα ίσα στην καρδιά	Я стріляв у тебе в гніві і пустив стріли прямо в твоє серце	серце, як центр емоцій людини, що вразлива до гніву

руки	πάρτε αξίνες στα χέρια και τραβάτε	візьміть кирки в руки і тягніть	прийняти рішення
руки	τρανή στα χέρια μαρτυρία κρατά"	яскраві руки свідчать, мають свідчення	про людину, що має владу та контроль
голова	δεν ξέρει να γέρνει μες στις δυστυχίες κεφάλι	Він не вміє схилити голову в стражданнях	гордість, непоступливість
рука	που πέσανε απ' το χέρι ο ένας του άλλου	впасти від руки одне одного	вбити одне одного
тіло	κάτι βράζει μες στο νου σου	щось кипить всередині тебе	мати дуже сильні почуття ненависті
розум	πάει ο νους	йде розум	думати про щось
серце	αυτο που λαχταρά η καρδιά μου	те, чого бажає моє серце	глибинне бажання
серце	να 'χεις τη γνώμη στην καρδιά σου	мати власну думку в серці	притримуватись своєї думки
серце	πληγώνει στην καρδιά σου	ранити в серце	завдати душевного болю
вуха	πληγώνω τ' αυτιά σου εγώ.	ранити вуха	завдати душевного болю
рука	ευχή στο χέρι των ανθρώπων	бажання в руках людей	здійснення бажання залежить від людей

руки	αδρανισμένα χέρια	вільні руки	бездіяльність
κολіνα	κόβουνται τα γόνατα	κολіна болять	фізична слабкість та страх перед кимось більшим, сильнішим
руки	γιατί νεκρούς μ' αυτά μου εγώ τα χέρια σας	бути вбитим через ваші руки	бути вбитим суспільством, народом
рука	το ανόσιό τους χέρι	невинна рука	про невинну людину
голова	δυστυχίες κεφάλι.	нещасна голова	бути нещасним, зазнати біди
οчі	τα μάτια μας κλεισμένα	наші очі закриті	бути необізнаним, не знати правду і чинити самосуд
οчі	ποιός έχει μάτια εδώ να δει	мати очі, щоб бачити	знати правду, розуміти правду
кров, щелепи	το αίμα μας τα σαγόνια του	наша кров його щелепи	виконувати накази когось, хто є вищим за статусом

кров	η πιο στενή αίμα	найближча кров	найближчий кровний родич
βрови	ένα σύννεφο στα φρύδια της απάνω	хмара над бровами	насупитись
ноги	παίρνω τα πόδια σου απ' εδώ, όπου θέλω	забрати ноги звідси, куди хочеться	πίти геть, зникнути з місця
тіλο	θανάτωσες και μένα ζωντανή νεκρός	τι вбив мене живим	зазнати розпачу, що дорівнював би болю та безвиході фізичної смерті
οчі	με τα μάτια βλέπουν του ενός·	бачити очима одне (одне й те саме)	погоджуватись
волосся	η τύχη σου από μια τρίχα κρέμεται.	твоя удача висить на волоску	нестабільний і небезпечний стан
пазуха	φύλαε θησαυρό στον κόρφο	зберігати скарби за пазухою	ховати щось цінне від інших людей
розум	φυλάω στο νου κλεισμένα	тримати закритим в розумі	тримати в таємниці

Іншим яскравим прикладом трагедії, де автор використовує велику кількість соматичних метафор та елементів є давньогрецька трагедія “Едіп-Цар” Софокла. Для аналізу тексту обрано переклад новогрецькою мовою Костаса

Герогусопулоса. У цьому творі соматичні метафори грають ключову роль у створенні образів трагедії, передачі конфліктів між персонажами, складних емоцій та переживань. Разом з тим, створюючи такі яскраві для читача\глядача тексти, автор має змогу донести свої ідеї до публіки. Таким чином, давньогрецький драматург Софокл звертався до фізичних відчуттів та частин тіла задля символічного зображення внутрішнього стану персонажа, його духовні та емоційні хвилювання.

У перекладі на новогрецьку мову Костас Герогусопулос дотримується зберігання оригінальної символіки метафор, інколи адаптуючи їх для сучасного читача. Задля передачі глибинної філософії твору, перекладач може вводити нові відповідники деяких термінів в новогрецькій мові. Таким чином текст стає зрозумілим сучасному читачу без втрати глибинних сенсів оригіналу. Проте, варто зазначити, що Костас Герогусопулос зберігає емоційну інтенсивність протягом усього тексту трагедії. Центральні соматичні метафори (соматичний елемент “очі”) теж залишаються незмінними.

Аналізуючи текст перекладу, виокремлено 44 метафори соматичного характеру. У трагедії використано такі людські частини тіла, як: очі, голова, плечі, кров, живіт, рот, спина, язик, нога, повіки, коліно, вуста, руки та вуха задля передачі моральних та філософських тем. Наприклад: пошук істини, гордість, провина та відповідальність, роль богів у житті людини, родинні зв’язки, доля. Такі компоненти, як голос, сльози, слух, душа розум також виокремлено, як соматичні.

Перелік та тлумачення використаних метафор наведено у таблиці:

Соматичний елемент	Метафора	Переклад українською	Значення
---------------------------	-----------------	-----------------------------	-----------------

ГОЛОВА	χιλιοτιμημένες κεφαλές	холодні голови	про людей, що не турбуються, не співпереживають
плечі	πένθος θα σηκώσετε στους ώμους σας,	нести жалобу на своїх плечах	мати горе у житті
очі	πλήγωσε τα μάτια μας η φρίκη	жах поранив наші очі	побачити щось неприємне
очі	δεν το μπορώ κατάματα να σε κοιτάξω	не можу дивитися тобі в очі	відчувати провину перед кимось
голос	Πού πετά της φωνής μου	куди летить мій голос	в контексті: голосно плакати
вуха	θα χάιδευε τ' αυτιά μου	пестити мої вуха	говорити приємні речі, заспокоювати
вуста	στα χείλη των ανθρώπων μύθος	легенда на вустах людей	неписані історії\легенди
вуха	γινόταν να φράξω της ακοής μου την πηγή	якби я міг забарикадувати джерело мого слуху	стати глухим
руки	δολοφόνα χέρια	криваві руки	про людину, яка винна у вбивстві

кров	του πατέρα μου ρουφήξατε το αίμα,	ви смоктали кров мого батька	звинувачення у вбивстві
розум	κοντά στο νου	біля розуму	мати думку
οчі	τα φωτεινά σκοτείνιασε τα μάτια.	ясні οчі потемніли	зазнати смутку неочікувано
утроба, живіт	των γυναικών οι μήτρες μαραθήκαν	жіночі утроби в'януть	не бути вагітною, бути безплідною
κολіνα	η πόλη σύμπασα μπροστά σου γονατίζει	місто стоїть перед тобою на κολінах	отримати владу управління містом
рука	με χέρι σταθερό ανάστησέ την πάλι.	тврдою рукою підніми місто	розвинути, покращити місто
сльози	έχω λουστεί στα δάκρυα,	я купався в сльозах	сильно тужити, переживати горе
розум	γυρίσατε το νου στη μνήμη του νεκρού	повернути розум до пам'яті померлих	згадати про померлих
голова	ρίξε τον κεραυνό σου κατακέφαλα	кинь блискавку на голову	заклик до вбивства, страсти
οчі, голова	έχει την μέθη στα μάτια, στην κεφαλή	має п'янство в очах та голові	бути у стані сп'яніння

вуха	ταίριαξεν ο λόγος μου στ' αυτιά σας	мої слова підходять до ваших вуст	почути та зрозуміти інформацію
руки	ξέκανες με τα δικά σου χέρια.	зробити вашими руками	вбити когось
руки	πιστεύεις ύστερα πως θα γλιτώσεις	віриш, що це зійде з рук	залишитись без покарання
слух, око, розум	είσαι τυφλός στ' αυτιά, στα μάτια και στο νου	сліпий на слух, око і розум	не володіти інформацією, не знати правди
очі	δε σε φοβάται πια κανείς ανοιχτομάτης	тебе не боїться ніхто з відкритими очима	не боятись вищого за статусом через знання правди
рот	έκλεισα το στόμα μια για πάντα	закрив рот раз і назавжди	вбити огось
вуста	προπηλάκιζε το στόμα το δικό μου	підстрибуй від моїх вуст	підкорися
очі	ανοιχτομάτης πριν, τώρα τυφλός	раніше мав відкриті очі, зараз сліпий	мати доступ до інформації раніше, бути нерозумним тепер через відсутність

			правдивої інформації
рука	χέρι ματωμένο	закривавлена рука	про того, хто здійснив вбивство
спина	ζωή με τέτοια ρετσινιά στην πλάτη	життя з ганьобою на спині	життя з ганьобою
язик	δε βούτηξε τη γλώσσα στο μυαλό του	не потрапив язик до розуму	не зрозумів щось
язик	τροχίζετε τη γλώσσα σας στον παραλογισμό	молотити язиком до абсурду	говорити несінитницю
душа	τα' άδικο δαγκώνει την ψυχή	несправедливе кусає душу	переживати через вигадані обвинувачення
душа	φαρμακώνεις την ψυχή μου	отруюєш мою душу	засмучувати когось
рот	κρατεί κλειστό το στόμα	тримати рот закритим	не видавати таємниць
нога	με το πόδι στο κενό	ногою в порожнечу	опинитися у невідомості
очі	μάτια μου	мої очі	в контексті: ласкаве звернення до того, кого любиш

кров	το αίμα του πατέρα μου να χύσω	кров батька мого проллю	вбити свого батька
очі	τα μάτια των γωνιών σου βλέπεις	бачиш очі своїх батьків	бачити батьків, зустрітись з ними
рука	στο χέρι κράτησε της ευτυχίας τον ανθό	тримати в руці квітку щастя	мати хороше життя, долю
рот	γέμισε το στόμα μου	мій рот наповнився	в контексті: боятися сказати правду
повіки	χόρτασαν τον ύπνο το βαθύ τα βλέφαρά μου	глибокий сон наповнив мої повіки	міцно спати

У давньогрецькій трагедії “Медея” Евріпіда соматичні метафори найперше служать важливим інструментом розкриття різних емоційних станів головної героїні, - Медеї, а також особливості її світосприйняття, усталених особистих концептів та стосунків з навколишнім середовищем. Для аналізу тексту трагедії, а саме соматичних метафор у ній, обрано варіант перекладу на новогрецьку мову С. К. Стефанопулоса.

С. К. Стефанопулос зберігає соматичні метафори за Евріпідом, інколи лише адаптуючи або спрощуючи форму їх передачі для сучасного читача. Завдяки адаптованому перекладу з’являється можливість простежити специфіку використання художніх засобів твору. Таким чином, наприклад, Евріпід

використовує “серце”, як один з ключових соматичних елементів задля передачі емоційних хвилювань, пристрасті, ненависті та люті Медеї. Також помітне часте використання метафор з елементом “руки”. Такий соматичний елемент використовується для передачі сцен помсти та вбивств у трагедії. Інші соматичні метафори яскраво передають фізичний та моральний біль, підкреслюють трагізм долі головної героїні. Серед цілей відтворення соматичних метафор виокремлено: збереження символізму у тексті, емоційний вплив та резонанс усього тексту трагедії та окремих текстових структур.

Аналізуючи текст перекладу, виокремлено 50 метафор соматичного характеру. У трагедії використано такі людські частини тіла, як: очі, обличчя, голова, шия, серце, кров, тіло, кишки, ноги, кістки та руки. Використання соматизмів допомагає не лише посилити драматичний ефект, але й краще зобразити моральні стани героїв, підкреслити драматичні конфлікти, підняти важливі теми в соціумі. Наприклад: роль жінки у суспільстві, зрада та помста, сила і слабкість емоцій, материнство, ксенофобія. Такі компоненти, як погляд, сльози, розум, душа, також виокремлено, як соматичні.

Перелік та тлумачення використаних метафор наведено у таблиці:

Соматичний елемент	Метафора	Переклад українською	Значення
руки	γινότανε στα χέρια κουπί	стати веслом в руках	далеко переїхати, в контексті: виїхати з міста
сльози	πνίγεται δάκρυ στο	тоне в сльозах	дуже сильно тужити, мати велике горе
погляд	σηκώνει βλέμμα το	піднімати погляд	дивитись на когось

обличчя	δεν παίρνει από τη γη το πρόσωπό της	вона не відриває свого обличчя з землі	дивитися вниз, на підлогу
шия	πάλλευκο λαιμό	сліпучо-біла шия	підкреслення чистоти жінки, її невинності у скоєному
серце	η καρδιά του σπαράζει	його серце розривається	мати велике горе
очі	αγριεύτηκε με τα παιδιά το μάτι της	її око здичавіло від дітей/її око стало диким через дітей	про роздратування у погляді людини (у даному випадку через дітей)
душа	αναταράζω την ψυχή	збурювати душу	хвилюватися, переживати, вагатися
очі	μη σας πάρει το μάτι της	щоб не вхопило її око	сховатися, не попадатись на очі
душа	μονότροπη ψυχή	неспокійна душа	про людину, що має багато хвилювань
душа	αδυσώπητη ψυχή	невблаганна/непохитна душа	про людину з жорстким характером, що не має співчуття

серце	να πραΰνουν την καρδιά της	заспокоїти серце	заспокоїти людину
погляд	λεχώνας λέαινας βλέμμα	погляд левиці	у контексті: про жінку, яка готова помститися
очі	δικαιοσύνη τα μάτια των ανθρώπων δεν γνωρίζουν	справедливості очі людей не знають	про суспільство, де немає справедливості
душа	τσάκισε την ψυχή	розчавило душу	про ситуацію, яка приносить багато суму та душевних страждань
серце	η καρδιά ξαλαφρώνει	легшає в серці	про настання спокою та миру на душі, вирішення проблем
душа	δολοφονικότερη ψυχή	кровοжерлива душа	про людину, що бажає помсти
розум, голова	μη σας περάσει από τον νου	не випускати це з голови	не забувати
тіло	σώσω το σώμα μου;	врятувати тіло	врятувати життя
серце	πληγώνω την καρδιά μου	шкодити серцю	в контексті: образити людину

душа	η ψυχή θα ξαλαφρώσει	душа полегшає	звільнення від тягаря, стресу
душа	δεν μπορείς να πραΰνεις το άγριο μένος της ψυχής σου	ти не можеш вгамувати дике обурення своєї душі	стан люті, сильного гніву
серце	θέλω από την καρδιά μου	хотіти від серця	дуже сильно хотіти
кишки	θανατώνω το σπλάγχο σου	вбити кишки твої	вбити себе
душа	το σθένος της ψυχής	сила душі	внутрішня сила, стержень
серце	θα σκληρύνι το χέρι σου	затвердіє твоя рука	моральна трансформація до жорстокої людини
серце	θα σκληρύνει την καρδιά σου	затвердіє твоє серце	моральна трансформація до жорстокої людини
серце	αλύγιστη καρδιά	непохитне серце	про невблаганну людину
руки	βάφω το χέρι σου με το αίμα τους.	окрасити твою руку їх кров'ю	вбити їх
руки	το αγαπημένο χέρι	кохана рука	про кохану людину (в

			контексті: про коханих дітей)
очі	τα τρυφερά μάτια	ніжні очі	в контексті: невинність дітей
сльози	ωχρο δάκρυ	бліда сльоза	тяжкий емоційний стан через скоєння вбивства (у контексті: вбивство власних дітей)
серце	καρδιά έγχειρε στο καλύτερο	серце нахилилося до кращого	підтвердження правильності дій
обличчя	το λευκό σου πρόσωπο	біле лице	про милість дитячого обличчя, його краси
серце	η καρδιά ελύγισε,	серце пом'якшало	у контексті: передумати вбивати когось, помилювати
очі	τα μάτια που έλαμπαν.	очі, що сяяли	мати чистий погляд, дитячий погляд
душа	το μένος της ψυχής	душевний біль	важкі емоційні переживання

ГОЛОВА	ένας άλλος το ξανθό κεφάλι	інша біла голова	інша дитина
οчі	κάλυψε τα μάτια	закрила очі	відчувати провину, сором
οβличчя	έστρεψε από την άλλη το λευκό της πρόσωπο	повернула в інший бік білу голову	відчувати сором, провину
НОГИ	τα πόδια τρέμουν	ноги тремтять	відчувати страх
кістки, сльоза	οι σάρκες έλιωναν και κύλαγαν από τα κόκαλα όπως το δάκρυ του πεύκου	її плоть танула й котился з кісток, як сльоза сосни	помирати страшною смертю, в муках
тіло	να ορθώσει το γερασμένο του κορμί,	випрямити старе тіло	помолодшати, мати більше енергії
рука	χέρι θλιβερό	сумна рука	про сумну, розбиту горем людину
кров	αίμα θεού	кров Бога	про те, що людина не може розпоряджатися своїм життям (у значенні: жити чи вмерти)
кров	με το ίδιο τους το χέρι	власної рукою пролити кров своєї крові	вбити своїх дітей

	χύνουν αίμα από το αίμα τους		
рука	το χέρι φονικό	вбивча рука	вбивця
рука	τα παιδιά εθανατώθηκαν από χέρι μητρικό	дітей вбила материнська рука	дітей вбила їх мати
руки	ασπίδα απέναντι στα χέρια των εχθρών	щит від ворожих рук	захищатись від ворогів вороги
серце	πλήγωσα την карδιά σου όπως έπρεπε	поранити серце, як слід	завдати сильного душевного болю іншому

2.2. Особливості відтворення соматичних компонентів в метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби в українській мові

Давньогрецька трагедія “Антигона” Софокла у варіанті перекладу Бориса Тена містить чималу кількість художніх засобів. Вони є невід’ємною частиною мови, що використовуються протягом усієї трагедії. Аналізуючи текст перекладу, виокремлено 44 метафори соматичного характеру. Такі метафори, що містять фізичне вираження підсилюють характери персонажів твору, їх емоційний стан у різних частинах трагедії, а також їх екзистенційну боротьбу. Перекладач використовує такі людські частини тіла, як: очі, серце, ноги, чоло, шия, язик, уста, брови, руки, кістка, груди, волосся та вуха. З їх допомогою з’являється яскравіша передача тематики долі, зради, пристрасті, тощо. Такі компоненти, як душа, кров, слух, розум та погляд також виокремлено, як соматичні. За допомогою таких

компонентів створюється картина цілності фізичного, морального та емоційного станів персонажів.

У трагедії кожна з використаних метафор, що пов'язана з тілом людини не лише має естетичний характер насиченості тексту, як може здатись на перший погляд, а й є інструментом ілюстрації глибинного зв'язку між фізичним, емоційними та екзистенційними станами персонажів в цій трагедії.

Перелік та тлумачення використаних метафор наведено у наступній таблиці:

Соматичний компонент	Метафора	Значення
душа	бути низьким душею	не бути чесним, добрим, милосердним до інших
очі	вирвати два ока в себе	не мати бажання бачити правду
душа	мати лід під душевним полум'ям	не прощати, мати складний характер, не поступатися
зір, очі	зір ясний золотого дня	метафору використано на позначення того, що усе місто знало правду
кров	наситити утробу нашою кров'ю	вбити ворога
серце	серцем залишатись вірним	залишатись вірним своїм переконанням та людям

зір, очі	всевидючий Зевс	позначення всемогутності Зевса, який володіє усією інформацією
кров	кров'ю прагнути братньою упитися	прагнути вбити брата/сестру
ноги	не чувши ніг, прибігти	прибути якомога швидше, дуже стомитися
чоло	чолом кивати потай	боятися заявити свою думку привселюдно
шия	схилить покійно шию під ярмо	підкоритися волі сильнішого
слух	що ж — слух твій я чи душу засмутив тобі	принести невітні новини
серце	злочинець серце вразив	Здивувати (негативний підтекст)
голова	низько похилити голову	підкоритися, сумувати
ноги	розпорядження переступать	не виконати розпорядження, зробити по-своєму
очі	хвастати і в вічі нам сміятися	не соромитися висміяти іншого, його думки та волю
язик	їм острах язика не сковував	заявити свою думку попри страх

уста	уста в них замкнуті	мовчати, не висловлювати власну думку через страх
брови	темна хмара, що звисла у неї з-над брів	бути незадоволеним
кров	кров із мене пити	Вбити
розум	розуму не втратити	залишитись зі своїми переконаннями
погляд	поглядом єдиним наганяти страх	злякати інших
розум	людина розумом багата зроду	бути розумним з народження
очі	очей Священного в небі світила	всевидящий Зевс, божественні сили
рука	рука кривава мачухи безжальної	вчинити вбивство, чинити зло іншим
очі	очниці невидющі	бути нерозумним, не знати інформацію
кістка	біліє кість	настання смерті
кров	густої крові вбитого напитися	
розум	убогий ум	володіти неправильною інформацією
очі, груди	очима націлитись у груди	бажати смерті
душа	спровадити душу	вбити
волосся	з чорного волосся білим стало	Постаріти

серце	серцем сам збентежений	бути занепокоєним, переживати
тіло	бродячим трупом я б назвав його	не дослухатися думки людини, ігнорувати
руки	вмерти від своєї руки	скоїти самогубство
вуха	громом вух моїх торкнулася скорботна вість	дізнатися сумні новини
серце	затаїти в серці змученім думок таємних	замислити щось у стані розпачу
розум	похиб розуму нерозумного	зробити дурницю
руки	нести в руках горе	зазнати горя
очі	навік склепити очі	Померти
очі	сліз потоки нестримні біжать із очей	глибокий сум, туга, розпач
уста	уста мовлять правду	акцент на правдивості та точності інформації
ноги	тремчу, ноги мої слабшають	фізична слабкість та страх
чоло	горе важким тягарем лягло на чоло	велика відповідальність, розпач, смуток

Давньогрецька трагедія “Цар Едіп” Софокла у варіанті перекладу Івана Франка на українську мову містить значну кількість художніх засобів. Варто зазначити, що деякі з них є прямим перекладом з новогрецької мови (калькою), а деякі утворилися шляхом перекладацьких трансформацій перекладача. У творі

соматичні трансформації зокрема постають важливим інструментом для досягнення яскравої насиченості тексту, більш точної передачі характерів персонажів та їх переживань. Використання таких метафор помітне протягом усієї трагедії. Аналізуючи текст перекладу, виокремлено 28 метафор соматичного характеру. Вони вказують на міцний зв'язок між фізичним та моральним станами персонажів. Часте використання таких художніх засобів пояснюється великим значенням фізичного тіла та його нерозривного зв'язку з душею у Давній Греції. За допомогою соматичних метафор у трагедії «Цар Едіп» досягається важливий баланс внутрішнього стану героїв та основних проблем, які порушує Софокл в оригінальному тексті: доля-фатум, провина, страждання, конфлікт Бог-людина. Наприклад, очі та сліпота стають однією з центральних метафор твору: Едіп говорить «тепер я бачу, де був сліпий», вказуючи не на фізичну можливість бачити, а на прозріння у відносинах з його батьками та пророцтвом богів. Метафоричним символом покарання стають кров та руки; а метафори, пов'язані з серцем яскраво передають страждання, розпач та пригніченість. Тому, соматичні метафори розкривають глибинний зв'язок психологічного переживання та його тілесного прояву, об'єднуючи матеріальне та духовне в одне ціле.

Перекладач використовує такі людські частини тіла, як: очі, серце, ноги, живіт, руки, тіло, груди, голова та вуха. Усі вони допомагають яскравіше передати теми та проблеми трагедії через метафори. Такі компоненти, як душа, рана та кров також виокремлено, як соматичні. Варто зауважити, що і автор, і перекладач скоріш за все прагнули досягти єдності фізичного, морального та емоційного станів головних героїв через такі художні засоби.

Перелік та тлумачення використаних метафор наведено у наступній таблиці:

Соматичний компонент	Метафора	Значення
---------------------------------	-----------------	-----------------

серце	буть хіба без серця	бути жорстоким, байдужим
лоно, живіт	земне лоно	рідний край, Батьківщина
кров	кров убитого наш город нищить	вбивство невинної людини призводить до занепаду цілого суспільства
руки	погибнути з рук многих	вбивство, скоєне 2 або більше особами
руки	вбити тією самою рукою	зазнати такої ж смерті; вмерти від тої самої людини
серце	холоне серце	стає страшно
тіло (усе)	дрож тривоги мене проймає	стає тривожно
кров	криваве діло	справа, що передбачає вбивство
очі, вуха	сліпий на очі, на вуха і на розум	в контексті трагедії: не мати сили та правди
руки	доля падає з рук	розпоряджатися чиймсь життям
ноги	невдержним ходом наближається батьківське прокляття	про скорі горе, здійснення прокляття
ноги	носити злий замисел	мати злий намір
серце	чисте серце	мати добрі наміри, нрави

голова	дурниця не лягає в розумній голові	не мати дурних думок
рана	ятрити з болячки величезну рану	надавати завеликого значення невеликій проблемі
душа	рвати душу	сильно переживати, хвилюватися
душа	душа ослабла	мати мало моральних сил
дух, душа	сила духу отупіла	мати мало моральних сил
душа	бентежити душу	турбувати когось, заставляти нервувати
груди	тривога стискає груди	нервувати, хвилюватися
серце	брати до серця	хвилюватися, переживати
ноги	топтати ногами	зневажати
руки	пролити батьківську кров власними руками	вбити батьків/вбити батька/вбити матір
руки	прийняти в дар з моїх рук	отримати подарунок
кров	годувати дитину, як власну кров	взяти опіку над дитиною
серце	серце рве	бути у стані горя
серце	потішити серце	відчувати радість
вуха	слуху джерело в вушах заткати	стати глухим

Давньогрецька трагедія “Медея” у варіанті перекладу Бориса Тена на українську мову містить доволі високий рівень адаптації тексту для українського

читача. Аналізуючи художні засоби, варто зазначити, що усі частини твору насичені такими соматичними метафорами. Зважаючи на важливість концепту тіла у часи Давньої Греції, така насиченість досить зрозуміла. Борис Ген у перекладі трагедії зберігає значення цих метафор, а також символи та головні ідеї твору.

Соматичні елементи для автора твору та перекладача стають інструментами, що допомагають передати емоційний стан головних героїв, зрозуміти їх психологію. У тексті перекладу можна помітити використання граматичних трансформацій, проте семантична складова зберігається практично повністю.

Аналізуючи текст перекладу, виокремлено 30 метафор соматичного характеру. Метафори, що мають фізичні компоненти досить сильно підсилюють важливі характерні риси головних персонажів. Перекладач використовує такі людські частини тіла, як: руки, тіло (як єдине ціле), язик, серце, очі, підборіддя, волосся та кості. Сльози, душа та кров теж були систематизовані, як соматичні компоненти.

Теми, які порушуються у трагедії “Медея”, наступні: зрада та помста, роль жінки у суспільстві, ксенофобія, влада та її наслідки, материнство, доля та власні бажання. Такі теми не рідко виражаються через емоційні та психологічні переживання головних героїв, які, у свою чергу, виражаються художніми засобами тексту. Таким чином, соматичні метафори є важливим інструментом розкриття закладених автором тем та ідей.

Перелік та тлумачення використаних метафор наведено у таблиці:

Соматичний компонент	Метафора	Значення
руки	давати до рук	доручити завдання
тіло	віддати мукам тіло	сильно страждати
сльози	обливатися сльозами	сильно страждати

язик	зірватися з язика	випадково сказати щось недоречне
серце	ятрити серце	мучити себе морально
очі	геть з очей	прохання зникнути з поля зору людини
душа	розпалена гнівом душа	про людину, яка зла
серце	горе та страждання росте в серці	про стан, коли ситуація лише погіршується
душа	повна люті душа невгамовна	людина, яка має сильний намір зробити зло
душа	розпалена болем душа	про стан великого відчаю
серце	туга і біль серця	про стан відчаю та туги, смуги
душа	лихо душу крає	переживати, хвилюватися
серце	жорстоке серце	про людину, яка безжальна, байдужа о страждань інших
серце	серцем зважитись на лихе	наважитись на лихий вчинок
серце	шалене серце	людина, яка має багато переживань
язик	зло прикрашати язиком	намагання виправдати щось погане, замаскувати

підборіддя	заклинати підборіддям	вперто, зухвало благати когось про щось
волосся	гармонія золотокоса	досконалість природи
рука, кров	рука в крові діточок	про людину, яка вибла власних дітей
сльози	пекучі сльози	сильний моральний біль, страждання
сльози	умиватися слізьми	переживати сильне горе
кості, тіло	з костей спадало тіло	Втрати фізичних сил, настання смерті
серце	озброюйся, серце	заклик сміливо прийняти рішення та вчинити його
рука	смертна рука	про людину, яка вчиняє вбивство
кров	божиста кров	невинна кров, тобто про малих дітей
руки	берегтись від ворожих рук	берегтись від ворогів
серце	вразити у саме серце	глибоко зачепити людину
серце	мати гидь у серці	мати відчуття відрази
кров	безвинна кров	кровопролиття невинних людей
серце	серце левиці	в контексті: про злу людину, готову на жахливі вчинки

2.3. Схожі та відмінні риси у відтворенні соматичних компонентів в метафорах у новогрецькій та українській мовах

Соматичні компоненти у давньогрецьких трагедіях виконують різні функції. Основні з них – це естетична, символічна та когнітивна. Проаналізувавши давньогрецькі трагедії, можна стверджувати, що вони стають важливим інструментом у досягненні мети авторів та ідейних змістів таких текстів. Грецький філолог Хатзідакіс стверджує, що велика кількість соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях можуть бути такими ефективними інструментами, оскільки мають зв'язок з культурними особливостями мови грецького народу. Хатзідакіс акцентує увагу й на тому, що соматичні метафори допомагають зрозуміти абстрактні поняття глядачу в театрі або читачу трагедії [73, с. 65-78]. Дійсно, ми можемо аналізувати, наприклад, світосприйняття, існуючі на той момент концепти для греків через призму фізичних компонентів у тексті. Така специфіка використання соматичних метафор у текстах трагедій є спільною і в новогрецькій, і в українській мовах.

Серед інших спільних рис у відтворення соматичних компонентів в метафорах у новогрецькій та українській мовах можна виділити:

- символізм метафор соматичного характеру;
- переносне значення соматизмів зберігається при перекладі;
- збереження соматичних компонентів;
- емоційний характер тексту;
- збереження граматичної побудови тексту;

Наприклад, у трагедії “Медея” соматичний компонент “серце” часто використовується для передачі важких емоційних переживань та страждань, що зберігається і в українській, і в новогрецькій мовах. Іншим прикладом є соматичний компонент “кров” та “руки” у трагедії “Цар-Едіп”: в обох мовах зберігається семантичне значення при використанні цих компонентів, емоційність тексту та символізм. Певна

універсальність у використанні соматичних метафор в українському та грецькому народам дозволяє зберігати максимальну наближеність до текстів оригіналу давньогрецьких трагедій.

Найбільш насиченим на соматичні метафори текст новогрецькою мовою є “Медея” (50 соматичних метафор), тоді як у трагедіях “Цар Едіп” та “Антигона” міститься 44 і 41 соматичні метафори відповідно. В українській мові, хоча і спостерігається велика кількість соматичних метафор, але їх кількість значна менша: 30 у “Медеї” та 28 у “Цар-Едіп”. В “українській” “Антигоні”, навпаки, соматичних метафор виокремлено більше, ніж у грецькому варіанті (44). Така різниця пояснюється різницею культурних особливостей народів та сприйняття однакових концептів різним чином. У варіанті перекладу на українську мову, для досягнення адекватного перекладу, інколи неможливо дотримуватися дослівного перекладу. Саме в такий момент перекладачі вдавалися до різних перекладацьких трансформацій (лексико-семантичні трансформації, упущення, генералізація, описовий переклад). Таким чином, український варіант тексту містить певні адаптації та перекладацькі трансформації, адже головним завданням є не буквальный переклад, а правильна трактування ідей твору. Така різниця зумовлена ще й тим, що українська та грецька інтерпретація деяких соматичних компонентів може відрізнятись (наприклад, соматичний компонент “очі”).

Вчені дотримуються думки про те, що при перекладі будь-яких метафор з однієї мови на іншу потрібно керуватися багатоаспектністю образної інформації, зумовленої національністю образних одиниць мови [22, с. 61].

І, хоча, на перший погляд, у варіантах давньогрецьких трагедій новогрецькою та українською мовами можна виокремити багато розбіжностей, проте такі розбіжності зумовлені лише тим, щоб досягти головної мети – якнайближче передати те, що хотів передати автор твору. Таким чином, однією з найяскравіших спільних особливостей відтворення соматичних метафор в обох мовах є емоційно-експресивна функція, що

полягає у правильному розкритті характерів героїв, передачі їх психологічних переживань, створенні виразних образів, захопливого сюжету та атмосфери тексту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У розділі 2 досліджено особливості відтворення соматичних компонентів в метафорах давньогрецьких трагедій класичної доби в українській та новогрецькій мовах. Серед основних характеристик виокремлено культурну специфіку, мовну адаптацію та стилістичну функцію метафор. Проаналізовано також специфіку давньогрецької трагедії класичних часів з аспекту визначення різних функцій метафоричних виразів соматичного характеру в літературі. Серед властивих їм характеристик виділено: емоційна виразність текстових структур, драматургічна напруга, яскрава та влучна передача філософських ідей та змістів, символіка культури Давньої Греції. За допомогою компаративного аналізу здійснено аналіз соматичних метафор перекладів давньогрецьких трагедій новогрецькою та українською мовами (“Медея”, “Антигона” та “Цар-Едіп”). Найбільше метафоричних фразем соматичного характеру виокремлено у трагедії “Медея” (50) в новогрецькому варіанті та “Антигоні” (44) в українському варіанті відповідно. В українському перекладі трагедії “Медея” виокремлено 30 соматичних метафор. У новогрецькому перекладі трагедії «Антигона» виокремлено 41 соматичну метафору. Трагедія “Цар-Едіп” містить 44 соматичні метафори в новогрецькому варіанті та 28 в українському відповідно. Такі відмінності та контраст кількісних показників зумовлені необхідністю адаптації деяких метафор в українському варіанті (наприклад: опис, упушення, лексичні трансформації), в той час, як тексти перекладу трагедій новогрецькою мовою зберегли практично усі метафоричні одиниці соматичного характеру. Варто зазначити, що і в новогрецькому, і в українському варіантах спостерігається прагнення зберегти максимальну близькість до стилістики, культурних особливостей та символізму оригіналу.

Отримані дані про соматичні метафори у проаналізованих давньогрецьких трагедіях класичної доби:

1. Трагедія “Медея” у перекладі новогрецькою мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (6), обличчя (2), голова (2), шия (1), серце (11),

- кров (2), тіло (1), кишки (1), ноги (1), кістки (1), руки (1), погляд (2), сльози (2), розум (1), душа (9);
2. Трагедія “Медея” у перекладі українською мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: серце (10), язик (2), очі (1), підборіддя (1), волосся (1), кістки (1), сльози (3), душа (4), кров (3), тіло (2), розум (4);
  3. Трагедія “Цар-Едіп” у перекладі новогрецькою мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (9), голова (9), плечі (1), кров (2), живіт (1), рот (3), спина (1), язик (2), нога (1), повіки (1), коліно (1), вуста (2), вуха (2), голос (1), сльози (1), слух (1), душа (2), розум (3), вуха (6), очі (4);
  4. Трагедія “Цар-Едіп” у перекладі українською мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (1), серце (6), ноги (3), живіт (1), руки (5), кров (3), тіло (1), груди (1), душа (4), голова (1), вуха (2);
  5. Трагедія “Антігона” у перекладі новогрецькою мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (7), серце (6), брови (1), руки (8), щока (1), голова (4), тіло (3), сльози (1), розум (2), кров (3), волосся (1), вуха (1), коліна (1), щелепи (1), брови (1), пазухи (1), нога (1);
  6. Трагедія “Антігона” у перекладі українською мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: серце (10), язик (2), очі (1), підборіддя (1), волосся (1), кості (1), сльози (3), душа (4), кров (3), тіло (2), руки (4);

Такі дані дають змогу виявити основні особливості відтворення соматичних компонентів у метафоричних виразах. Таким чином, найбільш поширеним елементом є серце, очі та душа. Це може вказувати на універсальність таких компонентів задля вираження тих чи інших психологічних станів героїв творів. Також можна помітити різницю у виборі соматичного компоненту задля вираження емоцій та переживань. Наприклад, у новогрецькій мові досить часто містяться компоненти голова, руки, очі, а в українському варіанті перекладів частіше зустрічаємо назви таких частин тіла, як кров, серце та душа. Варто зазначити, що голова, руки та очі є більш фізичними та

прагматичними для візуалізації, ніж такі поняття, як душа, серце та кров. Така відмінність може утворювати різну передачу символічного навантаження творів. У текстах, перекладах також відбувається явище заміни або додавання нових компонентів соматичного характеру задля адаптації твору: інколи спостерігається поява нових компонентів у метафорах українського перекладу, що відсутні у перекладі новогрецькою мовою (наприклад, кишки).

Отже, емоційний вплив метафоричної структури може відрізнятись у варіантах перекладу трагедій на різні мови. Наприклад, метафори, які частіше використовуються у новогрецькій мові наголошують саме на фізичних стражданнях (очі, руки, голова, тощо), в той час, як українські тексти трагедій акцентуються на внутрішніх переживаннях внутрішнього Я героїв (серце, розум, погляд, душа). Проте, варто зазначити, що такі відмінності не є критичними та не створюють великого семантичного розриву одне між одним. Їх радше варто розглядати, як необхідну перекладацьку трансформацію задля досягнення адекватного перекладу для читача.

Дослідження та аналіз давньогрецьких трагедій та соматичних метафор у них є джерелом для вивчення нових аспектів культурного та політичного життя Давньої Греції. Таким чином з'являється можливість виявити та виокремити тісні зв'язки між мовою, культурою, правилами, звичаями та установками, переконаннями. Різноманіття художніх виразів також допомагає чіткіше проаналізувати світосприйняття давніх греків через глибше розуміння психології персонажів (їх переконання, вчинки, емоційні переживання, тощо). Літературний аспект життя народу (літературні твори епохи) стає допоміжним пластом для вивчення історії народу, давньогрецькі трагедії (їх аналіз) дають можливість глибше розуміти і філософські ідеї еллінів, стаючи себто культурологічним інструментом для розуміння класичної грецької цивілізації.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні вивчено та досліджено соматичні метафори у давньогрецьких трагедіях класичної доби на матеріалах їх перекладів новогрецькою та українською мовами. Виявлено, що мова та культура мають нерозривний зв'язок, а саме тому через художні засоби текстів давньогрецьких трагедій можна аналізувати життя еллінів, їхні філософські ідеї, характер політичного життя, а також світосприйняття, звичаї, та прагнення народу.

З'ясовано, що трагедії античної доби можуть розглядатися не лише, як важливий літературний твір та цінне культурне надбання, але й як можливість вивчити та зрозуміти ще більше різні аспекти життя народу Давньої Греції, їх світосприйняття, суспільно-політичне та культурне життя. Детальний аналіз художніх засобів, зокрема соматичних метафор допомагає не лише глибше зрозуміти характери персонажів та їх емоційні переживання, але й порівняти їх із важливими порушеними темами життя еллінів. Таким чином, метафоричні вирази соматичного характеру утворюють “вікно” у аспекти тодішньої культури, релігії та соціальних норм.

Таким чином, зазначаємо, що через переживання головних героїв автори намагались відобразити проблеми суспільства та потребу у зміні світогляду. Необхідність такої класифікації зумовлена непостійним станом належного вивчення та аналізу соматичних метафор у трагедіях Греції класичної доби. У дослідженні також вивчено та проаналізовано використання та відтворення соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях “Медея”, “Цар-Едіп” та “Антигона” у варіантах перекладів новогрецькою та українською мовами, виявлено мотивацію використання великої кількості таких метафор та їх значення у творі. Дослідження семантики соматичних метафор обраних творів є основоположною причиною для визначення та окреслення взаємозалежності між письмовими творами драматургів Давньої Греції та концептами суспільства цієї країни в архаїчні часи, їх обциним баченням світу або бажанням його змінити; виявлення різноманітних способів інтерпретації, адаптації та трансформації

таких концептів при перекладі на новогрецьку та українську мови. Виявлення впливу на їх сприйняття в літературній традиції України та дослідження семантики соматичних метафор також постали підґрунтям для виявлення такого зв'язку.

Завдання кваліфікаційної роботи були виконані у повному обсязі. Серед них: вивчення та дослідження специфіки давньогрецької трагедії класичних часів; дослідження класифікацій метафори, як художнього засобу; визначення різних функцій метафоричних виразів соматичного характеру в літературі; порівняльний аналіз соматичних метафор перекладів давньогрецьких трагедій новогрецькою та українською мовами; вивчення культурного та соціального аспектів, їх вплив на створення трагедій у класичні часи; систематизація та закріплення теоретичного матеріалу, що стосується тематики давньогрецьких трагедій та соматичних метафор виконано.

Для теоретичного огляду та визначення специфіки давньогрецьких трагедій взято найвідоміші трагедії Софокла, Есхіла та Евріпіда. Об'єктом практичного дослідження (компаративного аналізу метафоричних фразем з соматичними елементами у давньогрецьких трагедіях класичної доби) є давньогрецькі трагедії класичної доби в перекладі на новогрецьку та українську мови (на матеріалах перекладів українською та новогрецькою мовами взято трагедії “Цар-Едіп” Софокла, “Медея” Евріпіда та “Антігона” Есхіла. За результатами аналізу новогрецьких перекладів виокремлено 50 соматичних метафор у трагедії “Медея”, 44 у трагедії “Цар-Едіп” та 41 у трагедій “Антігона”. У варіанті українського перекладу виокремлено 30, 28 та 44 метафори відповідно.

Отримані висновки про соматичні метафори у проаналізованих давньогрецьких трагедіях класичної доби:

1. Трагедія “Медея” у перекладі новогрецькою мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (6), обличчя (2), голова (2), шия (1), серце (11), кров (2), тіло (1), кишки (1), ноги (1), кістки (1), руки (1), погляд (2), сльози (2), розум (1), душа (9);

2. Трагедія “Медея” у перекладі українською мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: серце (10), язик (2), очі (1), підборіддя (1), волосся (1), кістки (1), сльози (3), душа (4), кров (3), тіло (2), розум (4);

3. Трагедія “Цар-Едіп” у перекладі новогрецькою мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (9), голова (9), плечі (1), кров (2), живіт (1), рот (3), спина (1), язик (2), нога (1), повіки (1), коліно (1), вуста (2), вуха (2), голос (1), сльози (1), слух (1), душа (2), розум (3), вуха (6), очі (4);

4. Трагедія “Цар-Едіп” у перекладі українською мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (1), серце (6), ноги (3), живіт (1), руки (5), кров (3), тіло (1), груди (1), душа (4), голова (1), вуха (2);

5. Трагедія “Антигона” у перекладі новогрецькою мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: очі (7), серце (6), брови (1), руки (8), щока (1), голова (4), тіло (3), сльози (1), розум (2), кров (3), волосся (1), вуха (1), коліна (1), щелепи (1), брови (1), пазухи (1), нога (1);

6. Трагедія “Антигона” у перекладі українською мовою містить такі соматичні компоненти у метафорах: серце (10), язик (2), очі (1), підборіддя (1), волосся (1), кістки (1), сльози (3), душа (4), кров (3), тіло (2), руки (4);

Кількісна різниця зумовлена необхідністю використання перекладацьких трансформацій в українській мові. Проте, специфіка їх використання та відтворення у текстах трагедій зберігається такою ж, як і у грецькому варіанту: емоційна виразність, передача глибинних філософських ідей, їх зрозумілість передачі та відтворення для читача, відображення культурних аспектів та особливостей грецького народу класичної доби, а також історичний аспект.

Отримані дані після аналізу текстів перекладу на українську та новогрецьку мови свідчать про відмінність у метафоричних структурах та емоційному впливі, варіативності у перекладах соматичних компонентів (можливе упущення, опис, заміна або додавання соматичного компоненту) та різницю у безпосередньому виборі

соматичних метафор. Таким чином, кожен переклад має свої особливості та специфіку відтворення художніх засобів у ньому.

Для забезпечення достовірності отриманих результатів і висновків було використано також: метод дескриптивного аналізу, структурно-семантичний аналіз, метод порівняльного аналізу тексту та метод кількісних підрахунків.

Визначено, що детальне дослідження соматичних метафор у давньогрецьких трагедіях класичної доби є потужним культурологічним інструментом, який допомагає виявити нові елементи, фактори та концепти суспільно-політичного та культурного життя еллінів Давньої Греції. Структурно-семантичний аналіз соматичних метафор дозволив відстежити, яким чином вони впливають на створення образів трагедій та самого сюжету.

Отже, соматичні метафори у текстах давньогрецьких, потрібно розглядати як засіб передачі не лише складних емоційних станів, але й способом вираження та передачі суспільно-політичних ідей, філософських змістів, різних наративів у суспільстві та/або соціальних проблем, що турбують автора твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристотель. (1967). Поетика Аристотеля; Мистецтво
2. Арістофан. (2002). Комедії (переклад із старогрецької, р. 431). Харків
3. Беляков, В. І. (н. д.). *Метафора як проблема перекладацької еквівалентності в текстах художнього стилю.* Взято з https://confcontact.com/2013_04_17/10_Belyakov.htm
4. Білоноженко, В. М., & ін. (1993). Фразеологічний словник української мови. Наукова думка.
5. Бусел, В. Т. (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови (с. 1440). Перун
6. Вакк, Ф. О. (1964). *Про соматичну фразеологію у сучасній естонській літературній мові* (Кандидатська дисертація). Таллінн, Естонія
7. Дідук, І. А. (n.d.). Історична метафора як когнітивний механізм структурування політичної картини світу. Retrieved from <file:///D:/%D0%9E%D0%9B%D0%AF%20%D0%A3%D0%A7%D0%98%D0%A2%D0%A1%D0%AF%D0%9C%D0%90%D0%93%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0/50.pdf>
8. Желєзняк, М. І. (2004). Поетика античної драми. Київ: Дух і літера
9. Іванченко, М. Ю. (2019). *ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОР ЗРАДИ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ.* Львівський філологічний часопис, (5), 60-64
10. Клековкін, О. Ю. (2017). Історіографія театру: Напрями. Школи. Методи. Постаті: Навчальний посібник (р. 336). Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого; АртЕк.
11. Левко, О. В. (2017). Соматизми як засоби вербалізації гніву в давньогрецькій та українській мовах. *Studia Linguistica*, 10, 81-89

12. Левко, О., & Тирнова, О. (2018). Соматичні фразеологізми з компонентом "серце" у давньогрецьких трагедіях класичної доби. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
13. Малюга, Д. (2023). Деякі особливості відтворення метафоричних словосполучень в економічному дискурсі в англо-українському перекладі. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
14. Мельничук, О. С. (ред.). (1974). Словник іншомовних слів (Головна редакція Української Енциклопедії). Київ: Академія наук
15. Москаленко, Н. С. (2005). Тропи і фігури в давньогрецькій трагедії. Харків: Основа
16. Овсієнко, А. С. (2018). Метафора в сучасному мовознавстві: тлумачення та класифікація. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 32(3), 105-110
17. Овчаренко, Н. М. (2019). Метафора в античні часи та середньовіччя: успіхи та проблеми інтерпретації. Вісник ХНУ ім. Каразіна, 60, 59-64
18. Одинецька, Л. В. (н. д.). *Роль метафори в засобах масової інформації*. Взято з <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13506/Odynetska%20L..PDF?sequence=1>
19. Освіта.ua. *Феномен театру давньої Греції*. (н. д.). Взято з <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11707/>
20. Пемпусь, Т. С. (2006). Метафора: теоретико-літературний аспект. Львів, Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАНУ
21. Пилипів О. Г. (2010). Соматизми у фразеології латинської мови. Іноземна філологія, 122, 141–147
22. Потульницький Б. А. (н. д.). Давньогрецька трагедія, як перший етап формування світобачення античного елліна в материковій Греції, Криму та

- Північному Причорномор'ї. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України
23. Русанівський, В. М. (1984). *Структура лексичної і граматичної семантики*. Київ, Україна
  24. Складенко, В. Г. (n.d.). Еволюція метафори в античній літературі: від архаїчного періоду до класичної доби
  25. Скопненко, О. І., & Цимбалюк, Т. В. (2006). Класифікація; Метафора. У Сучасний словник іншомовних слів (с. 355, 449)
  26. Софокл. (1894). *Едип-цар* (І. Франко, Пер.). кн. 3, с. 321–340; кн. 4, с. 1–26; кн. 5, с. 161–178. Передруковано окремих виданням: Львів. Взято з <https://www.i-franko.name/uk/Transl/1894/Edip-car.html>
  27. Софокл. (н.д.). *Антигона* (Б. Тен, Пер.). УкрЛіб, Бібліотека Української літератури, Зарубіжна література. Взято з <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=559>
  28. Стретович, Т. П. (н. д.). Класифікаційне розмаїття видів метафор. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова, 232-239
  29. Утченко, С. Л., & Каллістов, Д. П. (Eds.). (1955). Стародавня Греція. Книга для читання (р. 93). Київ
  30. Шиманович, Г. М. (н. д.). *Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу*. Взято з <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54447/09-Shimanowich.pdf?sequence=1>
  31. Ясинецька, О. А. (2016). Різні параметри концептуалізації і тлумачення метафор у західному мовознавстві. Лінгвістичний вісник, 6, 25–40
  32. Παπλάς, Ν. Α. (2003). Μεταφορές και σύμβολα στην αρχαία ελληνική τραγωδία. Εκδόσεις Παλαζήση

33. Σοφοκλής. (1940). *Αντιγόνη* (Μτφρ. Ι.Ν. Γρυπάρης). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "Εστίας". Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ, 2015
34. Σοφοκλής. *Οιδίππου Τύραννος*. In Κ. Χ. Μύρης (Ed.), *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*. Retrieved from https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=169
35. Υπουργείο Παιδείας, Ελλάδα. (2024). Ευριπίδη "Ελένη" (Δραματική Ποίηση Γ' Γυμνασίου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο) Λεξικό προσώπων της Μυθολογίας. Retrieved from http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2342/Dramatiki-Poisi-Evripidi-Eleni_G-Gymnasiou_empl/index_11_lexiko_orwn.html
36. Χατζηδάκη, Μ. (2011). *Η σωματική φρασεολογία στη Νέα Ελληνική γλώσσα: Συγκριτική μελέτη*. Αθήνα: Παπαδόπουλος
37. Beck, C. H. (2024). *Greek and Latin expressions of meaning (Ch. 8: The Classical metaphors for metaphor, pp. 164-190)*. Retrieved from <https://books.openedition.org/chbeck/1622>
38. Cairns, D. (2016). Mind, body, and metaphor in Ancient Greek concepts of emotion. *L'Atelier du Centre de Recherche Historique*, 16 (Histoire intellectuelle des émotions)
39. Dmytruk, L. A. (2021). Peculiarities of metaphor rendering in the process of literary translation. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(71), 12-16
40. Dodds, E. R. (1951). *The Greeks and the irrational*. (Reprint ed.). University of California Press
41. Easterling, P. E. (Ed.). (n.d.). *The Cambridge companion to Greek tragedy*. Cambridge University Press.

42. Easterling, P. E., & Knox, B. M. W. (Eds.). (1989). *The Cambridge history of classical literature: Volume 1, Greek literature, Part 2, Greek drama* (pp. 258-339). Cambridge University Press
43. Euripides. *Μεδεια* (trans. I. Krymchuk). Взято з <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3010>
44. Euripides. *Medea*. In Θ.Κ. Στεφανόπουλος, Στ. Τσιτσιρίδης, Λ. Αντζουλή, & Γ. Κριτσέλης (Eds.), *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*. Retrieved from https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=169
45. Frede, D., & Reis, B. (Eds.). (2009). *Body and soul in ancient philosophy* (English and German edition). De Gruyter
46. Geeraerts, D. (2017). *Conceptual structure and conceptual variation*. Shanghai Foreign Language Education Press
47. Goldhill, S. (1989). *Reading Greek tragedy*. In *Reading Greek literature*. Cambridge University Press
48. Greek Language and Literature Digital Resources. (2024). *Ancient Greek Tragedy*. Greek Language and Literature Digital Resources. Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός. Αρχαία Ελληνική Τραγωδία Η σημασία του εξωσκηνικού χώρου και χρόνου Retrieved from https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/encyclopedia/tragedy/page_024.html
49. Gregory, J. (Ed.). (2005). *A companion to Greek tragedy*. Blackwell Publishing.
50. Gyuro, M. (2017). Humor and metaphors in medical language. *Discourse and Interaction*, 10, 47-60. Retrieved from <https://katedry.ped.muni.cz/anglictina>
51. Internet Archive (2024). *Великий словник*. Взято з <https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/1466/mode/2up>
52. Kitto, H. D. F. (1961). *Greek tragedy: A literary study*. Routledge

53. Konstan, D. (2006). *The emotions of the ancient Greeks: Studies in Aristotle and classical literature*. University of Toronto Press
54. Lakoff, G. (1993). *The Contemporary Theory of Metaphor*. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought* (pp. 202-251). Cambridge University Press
55. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press
56. Lakoff, G., & Johnson, M. (2004). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press
57. Lakoff, G., & Johnson, M. (2017). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press
58. Newmark, P. (2017). *Approaches to Translation*. Pergamon Press
59. Newmark, P. (2017). *The Translation of Metaphor*. *Babel*, 26(2), 198 p
60. Nida, E. (2015). *The Theory and Practice of Translation*. Brill
61. Papaioannou, S., Serafim, A., & Edwards, M. (Eds.). (2022). *Metaphors in rhetoric: From ancient Greek to 21st-century politics*. In *Brill's Companion to the Reception of Ancient Rhetoric*. University of Silesia in Katowice
62. Robinson, D. (2017). *What is Translation? Centrifugal Theories, Critical Interventions*. The Kent State University Press
63. Segal, C. (1981). *Tragedy and civilization: An interpretation of Sophocles*. University of Oklahoma Press
64. Serle, J. R. (1991). *Metaphor*. *Pragmatics*, 519-539. Oxford University Press
65. Slovníkonline (2024) *Словник синонімів української мови*. Взято з <https://123.slovaronline.com/5888-%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%93%D0%95%D0%94%D0%86%D0%AF>
66. Slovníkua (2024). *Словникюа.Портал української мови та культури*. Взято з <https://slovník.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80>

67. Slovykonline (2024). *Фразеологічний словник української мови*. Взято з <https://123.slovaronline.com/5888-%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%93%D0%95%D0%94%D0%86%D0%AF>
68. Storey, I. C. (2014). *A guide to ancient Greek drama* (2nd ed.). Blackwell Publishing
69. Thalmann, W. (1986). Aeschylus's physiology of the emotions. *The American Journal of Philology*, 107(4), 489–511
70. Theoi Greek Mythology. (n.d.). *Theoi Greek mythology*. Retrieved from <https://www.theoi.com>
71. Weston, E. (1925). *The Greek way*. New York, NY: The Macmillan Company.
72. Winnington-Ingram, R. P. (1980). *Sophocles: An interpretation*. Cambridge University Press
73. Zinken, J. (2004, July). Metaphors, stereotypes, and the linguistic picture of the world: Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin

Σύνοψη

Σκοπός της μελέτης είναι να μελετήσει και να αναλύσει τη χρήση σωματικών μεταφορών στις αρχαίες ελληνικές τραγωδίες που μεταφράζονται στα νέα ελληνικά και στα ουκρανικά. Η μελέτη της σημασιολογίας των σωματικών μεταφορών στα δραματικά έργα αποτελεί τη βάση για την εξεύρεση σύνδεσης μεταξύ των γραπτών έργων των θεατρικών συγγραφέων της Αρχαίας Ελλάδας και των αντιλήψεων της κοινωνίας της χώρας αυτής κατά τους αρχαϊκούς χρόνους,

Οι στόχοι της μελέτης είναι να αναλυθούν οι ιδιαιτερότητες της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας των κλασικών χρόνων- να ταξινομηθεί η μεταφορά ως καλλιτεχνικό μέσο- να προσδιοριστούν οι διαφορετικές λειτουργίες των σωματικών μεταφορικών εκφράσεων στη λογοτεχνία- να συγκριθούν οι σωματικές μεταφορές σε μεταφράσεις αρχαίων ελληνικών τραγωδιών στα νέα ελληνικά και στα ουκρανικά- να εντοπιστούν τρόποι ερμηνείας των εννοιών στη μετάφραση από τα νέα ελληνικά στα ουκρανικά.

Αντικείμενο της μελέτης είναι αρχαίες ελληνικές τραγωδίες της κλασικής περιόδου μεταφρασμένες στα νέα ελληνικά και στα ουκρανικά. Για τη συγκριτική ανάλυση των μεταφορικών φράσεων με σωματικά στοιχεία στις αρχαίες ελληνικές τραγωδίες της κλασικής περιόδου (βάσει της μετα-ανάλυσης των μεταφράσεων στα ουκρανικά και στα νέα ελληνικά) λήφθηκαν οι τραγωδίες Αντιγόνη του Σοφοκλή, Μήδεια του Ευριπίδη και Οιδίπους Τύραννος του Σοφοκλή.

Αντικείμενο της μελέτης είναι οι σωματικές συνιστώσες στις μεταφορές των αρχαίων ελληνικών τραγωδιών της κλασικής περιόδου με βάση τη μετάφραση των τραγωδιών αυτών στα νέα ελληνικά και στα ουκρανικά.

Η μελέτη εξετάζει και αναλύει επίσης τη χρήση και την αναπαραγωγή των σωματικών μεταφορών στις αρχαίες ελληνικές τραγωδίες Μήδεια, Οιδίπους Τύραννος και Αντιγόνη στις εκδόσεις των μεταφράσεων στα νέα ελληνικά και στα ουκρανικά, αποκαλύπτει τα κίνητρα για τη χρήση μεγάλου αριθμού τέτοιων μεταφορών και τη σημασία τους στο έργο. Η μελέτη της σημασιολογίας των σωματικών μεταφορών των επιλεγμένων έργων είναι ο θεμελιώδης λόγος

για τον προσδιορισμό και τη σκιαγράφηση της αλληλεξάρτησης μεταξύ των γραπτών έργων των θεατρικών συγγραφέων της Αρχαίας Ελλάδας και των αντιλήψεων της κοινωνίας αυτής της χώρας στους αρχαϊκούς χρόνους, του κοινοτικού τους οράματος για τον κόσμο ή της επιθυμίας τους να τον αλλάξουν- τον εντοπισμό διαφόρων τρόπων ερμηνείας, προσαρμογής και μετασχηματισμού τέτοιων αντιλήψεων κατά τη μετάφραση στα νέα ελληνικά και στα ουκρανικά. Ο εντοπισμός της επιρροής στην αντίληψή τους στη λογοτεχνική παράδοση της Ουκρανίας και η μελέτη της σημασιολογίας των σωματικών μεταφορών παρείχαν επίσης τη βάση για τον εντοπισμό αυτής της σύνδεσης.

Για να εξασφαλιστεί η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων και των συμπερασμάτων που προέκυψαν, προσδιορίστηκαν διάφορες ερευνητικές μέθοδοι. Η μέθοδος της περιγραφικής ανάλυσης χρησιμοποιήθηκε για να περιγραφούν και να χαρακτηριστούν με σαφήνεια φαινόμενα όπως η τραγωδία στη λογοτεχνία και η μεταφορά στη γλώσσα. Η δομική σημασιολογική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε για να προσδιοριστούν οι τρόποι χρήσης των σωματοποιήσεων σε διάφορα πλαίσια και έννοιες. Η μέθοδος της συγκριτικής κειμενικής ανάλυσης και η μέθοδος της ποσοτικής καταμέτρησης χρησιμοποιήθηκαν για να συγκρίνουν τις σωματικές φράσεις που χρησιμοποιούνται στα κείμενα των αρχαίων ελληνικών τραγωδιών στη νέα ελληνική και την ουκρανική γλώσσα.

Με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης των νεοελληνικών μεταφράσεων, εντοπίστηκαν 50 σωματικές μεταφορές στην τραγωδία Μήδεια, 44 στην τραγωδία Οιδίπους Τύραννος και 41 στην τραγωδία Αντιγόνη. Στην ουκρανική μετάφραση ξεχωρίζουν 30, 28 και 44 μεταφορές αντίστοιχα.

Οι τραγωδίες της αρχαίας περιόδου μπορούν να θεωρηθούν όχι μόνο ως ένα σημαντικό λογοτεχνικό έργο και μια πολύτιμη πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και ως μια ευκαιρία να μελετήσουμε και να κατανοήσουμε ακόμη περισσότερο διάφορες πτυχές της ζωής των ανθρώπων της αρχαίας Ελλάδας, της κοσμοθεωρίας τους, της κοινωνικοπολιτικής και πολιτιστικής ζωής τους. Η λεπτομερής ανάλυση των καλλιτεχνικών μέσων, ιδίως των σωματικών μεταφορών, βοηθά όχι μόνο να κατανοήσουμε βαθύτερα τους χαρακτήρες και τα

συναισθηματικά τους βιώματα, αλλά και να τα συγκρίνουμε με σημαντικά θέματα της ελληνικής ζωής. Έτσι, οι σωματικές μεταφορικές εκφράσεις αποτελούν ένα παράθυρο σε πτυχές του πολιτισμού, της θρησκείας και των κοινωνικών προτύπων της εποχής.